

LIMBURGSE
VOGELS

JAARGANG 11 (2000)

VOORJAARSNUMMER

2

Een uitgave van de Vogelstudiegroep van het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg

LIMBURGSE VOGELS

Opgericht in maart 1989, is een uitgave van de Vogelstudiegroep van het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg. Limburgse Vogels verschijnt drie maal per jaar en publiceert artikelen, mededelingen en andere informatie op veldornithologisch gebied in Limburg.

Arjan Ovaa

Max Berlijn
Jan Boeren
Rob van der Laak
Paul de Winden

Max Berlijn, Wilhelminastraat 9, 6285 AS Epen
043-4552511

Rob van der Laak, Bethlehemstraat 34, 6418 GK Heerlen
045-5423454

Henk Offringa

Graatsma & Bruystens, Maastricht

Valkdruk, Valkenburg

O. Weinreich, Vogelstudiegroep Natuurhistorisch Genootschap in Limburg, Postbus 882, 6200 AW Maastricht

fl. 22,50 per jaar, overmaken op postgiro 1134234 t.n.v. Natuurhistorisch Genootschap in Limburg, o.v.v. "Limburgse Vogels".

Leden van het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg betalen fl. 17,50 per jaar.

Bedrijven, instellingen, verenigingen e.d. betalen minimaal fl. 35,— per jaar.

Voor België is de prijs BFR 450,- (leden NHG BFR 350,-, bedrijven, instellingen e.d. BFR 650,-), over te maken op gironummer 000-1507143-54 o.v.v. "Limburgse Vogels".

Adreswijzigingen, opzeggingen, klachten en dergelijke schriftelijk doorgeven aan de abonneemtenadministratie, Natuurhistorisch Genootschap te Maastricht (adres zie boven). Opzeggingen dienen voor 1 januari van het nieuwe kalenderjaar te geschieden.

Tureluur, *R. Dohmen*

EINDREDACTIE

REDACTIE

FOTOREDACTIE

REDACTIE-SECRETARIS

FIGUREN EN DIAGRAMMEN

ONTWERP EN PRE-PRESS

Drukwerk

ABONNEMENTENADMINISTRATIE

ABONNEMENTEN

FPTP OMSLAG

De Slechtvalk: tien jaar broedvogel in Limburg

Peter van Geneijgen

In 1990 broedden er voor het eerst Slechtvalken in Limburg op de Clausentrale in Maasbracht (Linsen & Van Asseldonk, 1992, Schepers et al., 1992). In 1999 was deze locatie nog steeds bezet en waren er bovendien landelijk vijf broedparen bij gekomen (Van Geneijgen, 1999). Wie had dat ooit durven dromen: de Slechtvalk een jaarlijkse broedvogel in Nederland! Amper 20 jaar na het dieptepunt in de wereldwijde crash van de soort, en dan in een land waar voorheen uiterst zelden en incidenteel gebreed werd. Wat was de aanleiding voor deze nieuwe ontwikkeling?

Gebouwenbroeders

Tijdens het dieptepunt van de crash bevond de dichtstbijzijnde restpopulatie van 26 Slechtvalk-broedparen zich in de middelgebergten van Baden-Württemberg in het zuidwesten van Duitsland. In 1978 zette zich daar een langzaam herstel in, met een stormachtige ontwikkeling vanaf 1982 tot 259 paar in 1997. In de loop van de jaren '80 werd er een duidelijke dispersie merkbaar richting Vogezen en Jura. Pas in de tweede helft van die decade vonden de eerste uitbreidingen in noordelijke richting plaats (Rockenbauch, 1998).

Kort na de crash was het zo, dat de broedplaatsen die tijdens de crash het langst stand hielden als eerste opnieuw in gebruik werden genomen. De noordelijke uitbreiding bleek echter anders te verlopen. In de dertigjarige periode waarin dit gebied het zonder Slechtvalken moest stellen, had de industrialisatie niet stil gestaan. In de dalen van de Neckar en de Rijn was een kunstmatig berglandschap ontstaan van koeltorens, schoorstenen en steengroeves met hoogtes van 50 tot 200 meter. De oorspronkelijke broedplaatsen op rotswanden van 10 tot 20 meter vallen daarbij helemaal in het niet. Blijkbaar was de nieuw ontstane hoogbouw voor Slechtvalken zo aantrekkelijk dat ze alle drukte en bedrijvigheid voor lief namen en het zelfs verkozen boven de oorspronkelijke rotswandjes.

In 1985 werd het eerste broedgeval op een koeltoren opgemerkt en in 1994 waren er in Baden-Württemberg al zo'n 25 broedparen op hoge gebouwen en in steengroeves (Heller, 1995). De ontdekking van dit nieuwe cultuurgebergte opende nieuwe perspectieven voor de Slechtvalk en maakte een uitbreiding mogelijk naar gebieden waar voorheen niet of uiterst zelden gebreed werd.

De Oehoe, een geduchte concurrent

Vanaf het midden van de jaren '80 werd duidelijk dat er nog

Slechtvalk - R. Schols

een reden was waarom de lagere rotswanden minder aantrekkelijk werden voor Slechtvalken. De Oehoe, ook bezig met een explosieve opmars, is in beboste streken oppermachtig. Net als de Slechtvalk broedt hij graag op rotswanden. Waar beide soorten naast elkaar voorkomen is het broedsucces van Slechtvalken nihil. Als er al tot broeden wordt overgegaan is er een zeer grote kans op nestpredatie, door Oehoes, in de jongenfase. Zelfs de volwassen vogels lopen een gerede kans om 's nachts van de rotswand gegraaid te worden. Plukresten en ringen in Oehoesten zijn hiervan de stille getuigen. Een eventuele terugkeer van de Slechtvalk in gebieden zoals de Ardennen is daarmee zo goed als uitgesloten. Alleen de hogere rotswanden bieden nog mogelijkheden om door het open luchtruim naderende Oehoes met succes af te weren. De nieuwe broedplaatsen op gebouwen kunnen in dit perspectief gezien worden als een welkome aanvulling op verloren gebied.

Uitzetprojecten in Duitsland

Toen de Slechtvalk in de jaren '60 dreigde uit te sterven begon de Deutschen Falkenorden een fokproject om de soort te behouden. In 1974 werden de eerste jongen geboren en vanaf 1977 werden er eerst enkele en later zo'n 10 tot 40 jonge Slechtvalken per jaar uitgezet. In 1982 leidde dit tot het eerste succes met een broedgeval in het Harzgebergte (Saar et al., 1982). Inmiddels is de Slechtvalk in het midden van Duitsland weer zo goed vertegenwoordigd dat het uitzetten daar gestaakt is. Spontane uitbreiding naar het noorden vindt vooralsnog nauwelijks plaats zodat de uitzetacties daar onverminderd doorgaan. Het doel hierbij is de terugkeer van de Slechtvalk in het gebied waar eertijds alleen in bomen gebreed werd.

Keulen en het Ruhrgebied

De voor Nederland dichtstbijzijnde uitzettingen vonden in het begin van de jaren '80 plaats vanaf de Dom in Keulen. Er werden in totaal negen jonge vogels losgelaten waaruit zich ter plaatse één broedpaar heeft gevormd. In 1987 brachten ze twee jongen tot uitvliegen. In deze periode vonden ook de eerste spontane vestigingen op gebouwen plaats langs de rivieren de Neckar en de Rijn in Baden-Württemberg. Omdat een verdere uitbreiding via het Rijndal te verwachten was werden verdere uitzettingen in Nordrhein-Westfalen gestopt (Wegner, 1994). Deze theorie bleek juist, want na een aarzelend begin verliepen de ontwikkelingen in dit enorme industriegebied explosief. Het aantal paren steeg naar 4 in 1990, 16 in 1994, 22 in 1997 (Wegner, 1997) en 37 paar in 1999 (Arbeitsgemeinschaft Wanderfalkenschutz NRW, 1999). Deze paren bevinden zich op twee tot drie uitzonderingen na op gebouwen langs de Rijn van Keulen tot Emmerich en langs de zijrivieren de Ruhr en Lippe.

Ontwikkelingen in Nederland

Kort na de vestiging van het eerste paar in Keulen volgde in 1990 het eerste broedsel op een gebouw in Nederland op de Clauscentrale te Maasbracht. In tegenstelling tot de explosieve ontwikkelingen bij onze oosterburen bleef het bij ons tot 1996 bij dit ene paar. In 1996 werd een tweede paar gevonden op het terrein van het chemische concern DSM te Geleen. Hiermee was de trend gezet en in 1997 broedde er een derde paar in Gelderland gevolgd door een vierde en vijfde paar in 1998 in respectievelijk West-Brabant en Groningen. Ook in 1999 kon deze stijgende lijn vastgehouden worden met een zesde paar, eveneens in West-Brabant. Beide Brabantse paren hebben de contouren van Rotterdam in hun blikveld en in deze skyscraper-city is nog wel het een en ander aan uitbreiding mogelijk. Zowel in Duitsland als Nederland lijkt er nauwelijks uitbreiding naar het noorden plaats te vinden. Alleen het voedselrijke Rijndal fungeert als veel gebruikte route in die richting. Zowel in het Ruhrgebied als aan de Belgische kust hebben zich zodoende broedvogels kunnen vestigen die in Baden-Württemberg geringd zijn. Aan de Duitse Waddenkust is door uitzettingen een kleine populatie van zo'n 10 tot 20 broedparen ontstaan. Het Nederlandse paar in Groningen is daar waarschijnlijk een onderdeel van. Bij een verdere groei van deze populatie is een snellere toename van het aantal broedparen in de noordelijke helft van ons land te verwachten. Het moge duidelijk zijn dat populatietrends bij een soort als de Slechtvalk pas goed uit de verf komen bij een soepele internationale samenwerking.

Limburg onder de loep

Voor de Limburgse Slechtvalken was 1999 een jubileumjaar. Voor het eerst in de Nederlandse vogelhistorie werd er tien jaar

lang onafgebroken gebroed. Reden genoeg om voor "Limburgse Vogels" een overzicht samen te stellen van de broedvogels en hun resultaten.

De broedvogels

Bij het vrouwtje van Maasbracht zijn in 1992 voor het eerst kleurringen opgemerkt, links turkooisblauw en rechts zwart (Scheper in Van Geneijgen, 1994). Op basis van de kleurcombinaties bleken meerdere herkomsten mogelijk te zijn. Pas toen Jan Biemans op één van de ringen de code K2 af kon lezen werd duidelijk dat het ging om een vogel die in 1988 in gevangenschap was gefokt. Ze werd op 30 mei van dat jaar uitgezet vanaf de Dom in Bamberg in de Duitse deelstaat Bayern. De afstand naar Maasbracht is hemelsbreed zo'n 375 km (Van Geneijgen, 1995). Hoewel de ringen voor 1992 nooit opgemerkt zijn is het aannemelijk dat deze vogel al langer aanwezig is. In september 1988 verschijnt er namelijk een vogel in eerste kalenderjaar en vanaf dat moment is er voor het eerst continu een Slechtvalk op de Clauscentrale (Linsen & Van Asseldonk, 1992). Bij het eerste broedgeval in 1990 zou deze vogel in zijn derde kalenderjaar zijn, wat de leeftijd is waarop Slechtvalken doorgaans voor het eerst tot broeden overgaan. Het geringde vrouwtje K2 is nu nog aanwezig en dus bijna twaalf jaar oud. Ze heeft zeker acht broedseizoenen achter de rug, waarschijnlijk zelfs tien en ook voor 2000 wijst alles op de komst van een nieuw legsel. Haar partner was niet geringd maar moet, afgaande op tekening en gedrag, in ieder geval van 1992 tot en met 1997 dezelfde zijn geweest. Vanaf 1998 heeft ze een nieuwe man die ook in het voorjaar van 2000 nog aanwezig is en dapper helpt bij het verjagen van indringers. Ook deze is ongeringd maar duidelijk herkenbaar aan een zeer donkere kop-tekening. Een witte wangvlek is bij dit individu nauwelijks te onderscheiden.

Op 18 juni 1996 werd duidelijk dat een tweede Slechtvalkpaar in Limburg gebroed moest hebben. Op het industriecomplex van DSM te Geleen botste die dag een pas uitgevlogen jong tegen een raam. Zijn verwondingen waren zodanig dat hij ter verzorging werd opgenomen in het asiel van Jo Erkens. Er bleek gebroed te zijn in een hijssoog aan een metalen chemische installatie op 50 tot 60 m hoogte. Het vrouwtje was geringd; ze droeg rechts twee rode ringen boven elkaar. Links had ze geen ring. Deze combinatie is in 1994 gebruikt in Nordrhein-Westfalen en in het Noorden van Baden-Württemberg en alleen bij gebouwenbroedsels. Op de ringen zijn geen op afstand afleesbare codes aangebracht zodat de exacte herkomst moeilijk te achterhalen valt. Dit vrouwtje heeft tot en met 1999 jaarlijks gebroed en was toen vijf jaar oud. Het lijkt erop dat er ook in 2000 weer gebroed gaat worden, waarschijnlijk weer door hetzelfde vrouwtje. Van 1996 tot en met 1999 was er een onge-

Het broedgebied van de slechtvalk - P. van Geneygen

ringd mannetje. Door de onoverzichtelijkheid van het terrein en de beperkte toegankelijkheid is onbekend of het al die jaren hetzelfde exemplaar is geweest. Om dezelfde reden is niet bekend wanneer zich hier de eerste Slechtvalken gevestigd hebben. Er zijn twee zomerwaarnemingen uit 1995 en één vondst van een dode vogel op 21 mei 1994 door Wil Quaedackers. Deze laatste was een ongeringde tweede kalenderjaar vogel die afgaande op de timing van de rui van Midden-Europese herkomst moet zijn geweest. Ze had haar nek gebroken, mogelijk door een botsing met een raam.

Het nageslacht

Van de tien broedsels op de Clauscentrale is er één in de eifase mislukt. Alle andere leverden in totaal 21 uitgevlogen jongen op: negen mannetjes, elf vrouwtjes, éénmaal bleef het geslacht onbekend. Het broedsucces over tien seizoenen was gemiddeld 2,1 uitgevlogen jongen per jaar. Kort na het uitvliegen (één of enkele dagen) verdwenen er in totaal drie vrouwtjes en twee mannetjes waaronder het complete broedsel van drie jongen uit 1994. Voor deze vogels moeten we het ergste vrezen. Het verlies aan geringde exemplaren bedraagt zo 23,8%. Gevaarlijke situaties doen zich voor als de koeltorens in bedrijf zijn op het moment van uitvliegen. Het vallende water veroorzaakt onder aan de toren een sterke naar binnen gekeerde luchtstroom waarmee onervaren vogels makkelijk in het koelwater terecht kunnen komen.

Op het terrein van DSM leverden alle vier broedsels uitgevlogen jongen op. In totaal 12 stuks: zes mannetjes en zes vrouwtjes, gemiddeld 3,0 uitgevlogen jongen per broedsel. Met na-

me de vrouwtjes op deze locatie zijn ware brokkenpiloten. Ieder jaar komen één of meerdere jongen na hun eerste vlucht op de grond terecht. Het drukke werkverkeer zou daarbij gevaarlijke situaties op kunnen leveren ware het niet dat Cees van Bijnen de DSM-werknemers ieder jaar zo goed weet te instrueren, dat iedere vogel direct gemeld wordt. In de meeste gevallen was het voldoende om de stuntelaar op een hoog dak te plaatsen waar hij eventueel door zijn ouders gevoerd zou kunnen worden. Drie maal was de situatie ernstiger en was verzorging in een asiel nodig. Eénmaal botste een mannetje zo hard tegen een raam dat hij pas na twee maanden revalidatie losgelaten kon worden (Erkens, 1996). In 1998 botste een vrouwtje tegen een voertuig en belandde daarna in een kolenbunker waar ze niet meer uit kon komen. Omdat het storten van kolen direct gestopt werd kon ze met een schepnet opgevisst worden. Na een kleine week observatie werd ze, nog steeds iets zwarter dan voorheen, weer bij haar familie teruggeplaatst. Enkele dagen daarna passeerde haar nestzus op korte afstand een affakelschoorsteen en werd ver(r)ast door de enorme hitte. Alle hand en armpennen verschroelden zodanig dat vliegen verder onmogelijk was. Ze moest haar eerste rui dus in gevangenschap doormaken en zal dit voorjaar na een trainingssessie weer losgelaten worden. Zonder de uitstekende medewerking en oplettendheid van DSM-medewerkers zouden deze vogels zeker verloren zijn gegaan. Dit zou een verlies van 25,0% betekenen wat opvallende gelijkenis vertoont met het verliespercentage tijdens uitvliegen op de Clauscentrale.

Deze verliespercentages lijken aanzienlijk, daar staat echter tegenover dat predatierisico's in een industriële omgeving zeer klein zijn. Hoewel verwilderde Kat, en in mindere mate ook Vos

en Steenmarter op beide broedplaatsen voorkomen, is predatie tot op heden niet vastgesteld.

Ringen en dispersie

De jongen blijven gemiddeld tot augustus/september bij hun ouders. Daarna verdwijnen ze met onbekende bestemming. Vanaf 1993 zijn alle jongen op één na (DSM 1996) geringd in de hoop over hun verplaatsingen meer duidelijkheid te krijgen. Om niet alleen afhankelijk te zijn van terugmeldingen van dode of gewonde dieren wordt er naast de gebruikelijke Vogel-trekstationring ook een kleurring aangelegd. Dit scheidt de mogelijkheid om vrij levende vogels individueel te herkennen. In verband met de grote actieradius van jonge Slechtvalken is het van groot belang dat het kleurgebruik internationaal wordt afgestemd. Na aanvankelijk vijf succesvol uitgevlogen jongen van een zwarte kleurring te hebben voorzien is in overleg met Duitsland, de Scandinavische landen, België, Polen en het Vogeltrekstation Arnhem besloten vanaf 1997 de toepasselijke kleur oranje te gaan gebruiken. De oranje kleurring is 2 cm hoog en draagt op drie plaatsen een zwarte code bestaande uit een letter en een cijfer. Deze code is met een goede telescoop op 100 tot 150 meter afleesbaar. Ter verbetering van de afleesbaarheid zullen vanaf dit jaar ringen met vier codes gebruikt worden. De kleuring wordt jaarlijks om de rechter poot gelegd en de metaalkleurige Vogeltrekstationring (1 cm hoog) om de linker.

Ringcombinatie	Geringde nestjongen			Succesvol uitgevlogen jongen		
	Man	vrouw	totaal	jongen		
				man	vrouw	totaal
Zwart/alu. 1993-1995	4	5	9	1	4	5
Aluminium 1996, DSM	1	0	1	1	0	1
Oranje/alu. 1997-1999	9	9	18	9	7	16
Totaal	14	14	28	11	11	22

Overzicht van op nest geringde jonge Slechtvalken in Limburg, 1993 - 1999

In totaal werden er op de Clauscentrale en de DSM tezamen 33 nestjongen grootgebracht in de periode van 1990 tot en met 1999. Hiervan werden er door Jan Wouters 27 en door Jo Erkens 1 geringd (84,8%) volgens het schema in tabel 1. Er vlogen 22 geringde vogels succesvol uit. Vier van hen werden tot nu toe teruggemeld (18,2%). Van de broedplaatsen in de rest van het land zijn tot op heden nog geen terugmeldingen ontvangen.

- *De eerste melding betrof de vondst van een volwassen vrouwtje op 29 augustus 1995 op de Hellegatsplaten (Zuid-Holland) door René van Loo. De vogel leek een slachtoffer van botulisme en kon na verzorging in een asiël op 3 oktober 1995 weer los gelaten worden op de vindplaats. Dit was de allereerst vogel die op 16 mei 1993*

op de Clauscentrale geringd werd. De afstand tussen ring- en vindplaats is ca. 125 km (Biemans, 1995). De vogel was in haar derde kalenderjaar.

- *De melding van de tweede vogel kon gedaan worden dankzij een kleurringaflezing door Frits Linsen. Op 2 september 1997 zag hij een juveniel mannetje op de Maascentrale in Buggenum. Op 4 oktober kon de code D1 op de kleurring afgelezen worden waaruit bleek dat hij op 29 april van dat jaar op de Clauscentrale geringd was. Tot 20 oktober 1997 werd hij gezien. In het voorjaar daarop verscheen hij opnieuw op de Maascentrale en werd van 28 maart tot 12 april 1998 regelmatig gezien (kleurringaflezing op 9 april). Daarna is hij niet meer gezien. Tijdens zijn verblijf op de centrale was hij in gezelschap van een overwinterend vrouwtje. Afgaande op de tekening van haar verenkleed is zij ook deze winter weer aanwezig. De afstand tussen de ring- en vindplaats van D1 is ca. 7 km.*
- *Op 26 augustus 1998 werd in Heinzberg, Duitsland een juveniel mannetje Slechtvalk aangereden die later aan zijn verwondingen overleed. Hij was op 5 mei 1998 op de Clauscentrale geringd. De afstand tussen ring- en vindplaats is ca. 16 km.*
- *Een triest geval kwam op 14 juli 1999 aan het licht. In een weiland in de Duitse gemeente Selfkant, net over de grens, werd een juveniel vrouwtje Slechtvalk gevonden met een ontsteking in een vleugel. Ze werd door bemiddeling van de Vogelwerkgroep "de Haeselaar" ondergebracht in het Natuurhulpcentrum Opglabbeek. Daar werd middels een röntgenfoto ontdekt dat een hagelkorrel een breuk in haar hand had veroorzaakt. Soms lijken de middeleeuwen minder lang geleden als je op basis van de jaartelling zou verwachten. Onder deskundige begeleiding heelde de breuk goed en werd de vogel op 12 oktober 1999 losgelaten in Roosteren. Zij was op 8 mei 1999 geringd op het terrein van DSM te Geleen. De afstand tussen ring- en vindplaats is ca. 11 km.*

Naast deze terugmeldingen zijn er ook een aantal waarnemingen van Slechtvalken met de Nederlandse ringcombinatie zonder aflezing van de code. Hierbij is het dus niet bekend van welke broedplaats deze vogels afkomstig zijn maar Limburg is in een aantal gevallen zeker de grootste kanshebber.

- *Op 19 april 1998 wordt er langs de Waal bij Dodewaard een tweede kalenderjaar mannetje gezien met oranje/metalen ringcombinatie. Hij bedelde om voedsel bij een adult vrouwtje met prooi. Toen zij voldoende gegeten had mocht hij zijn gang gaan met de resten. Later is alleen het adulte vrouwtje nog gezien die daar voor korte tijd pleisterde.*

Slechtvalk - P. van Geneijgen

- *In het voorjaar van 1998 vestigde zich een paartje Slechtvalken op een elektriciteitscentrale in het noordoosten van de provincie Antwerpen in België. Ze gaan dat jaar niet tot broeden over. Bij een controle op 28 februari 1999 blijkt het adulte mannetje de oranje/metalen ringcombinatie te dragen. Omdat deze ringen in 1997 voor het eerst gebruikt zijn en het juveniele kleed geheel verdwenen is moet hij ook in dat jaar geboren zijn. Het paar brengt drie jongen groot.*
- *In de zomer van 1998 vestigde zich een paartje Slechtvalken op een industrieterrein in het westen van Brabant. Ook hier wordt vooralsnog niet gebroed. Bij een controle op 14 april 1999 word bij het mannetje de oranje/metalen ringcombinatie gezien. Hij is in volwassen kleed en moet dus net als de Belgische emigrant in 1997 geboren zijn. Hoewel er drie eieren gelegd worden komt er van het broedsel niets terecht omdat er een nieuw vrouwtje verschijnt die het territorium overneemt (Van Geneijgen, 1999).*
- *In het voorjaar van 1999 vestigen zich op een elektriciteitscentrale in het oostelijk Ruhrgebied in Duitsland een tweede kalenderjaar vrouwtje met oranje/metalen ringcombinatie en een adult mannetje. Er wordt niet gebroed maar beide vogels zijn nog steeds aanwezig. (Mededeling van Thorsten Thomas en Kerstin Fleeer, Arbeitsgemeinschaft Wanderfalkenschutz NRW).*

- *Op 12 december 1999 ziet Rob van Westrienen een onvolwassen Slechtvalk met prooi in een hoogspanningsmast bij Aardenburg in Zeeuws-Vlaanderen, waarschijnlijk een vrouwtje. Ze draagt een hoge oranje ring aan haar rechterpoot.*

In totaal dus vier terugmeldingen en waarnemingen van kleurringen. Nog geen aantallen die conclusies rechtvaardigen maar op een landelijk totaal van 41 geringde en 35 succesvol uitgevlogen jongen toch zeker geen slechte score. Opvallend is wel dat er ook in deze gevallen geen grote verplaatsingen in noordelijke richting hebben plaatsgevonden.

Werkgroep Slechtvalk Nederland

In 1993 werd de Werkgroep Slechtvalk Nederland opgericht. De Werkgroep probeert de ontwikkelingen van de soort in ons land zo goed mogelijk te volgen. Zowel broedvogels als overwinteraars krijgen daarbij volle aandacht. Contacten met onderzoekers in Duitsland, België en de Scandinavische landen plaatsen de resultaten in een ruimer perspectief. Voor diegenen die op de hoogte willen blijven van de meest recente ontwikkelingen of die ons werk financieel willen steunen geeft de Werkgroep twee maal per jaar een nieuwsbrief uit. Voor een minimale bijdrage van f 15,- bent u donateur. U kunt zich aanmelden bij Jan van Dijk, Mgr. Nolenslaan 19, 8014 AS Zwolle, E-mail: jwhvdijk@wxs.nl.

DANKWOORD

Dank aan de energieproducent EPZ en het chemieconcern DSM voor de welwillende samenwerking en toestemming tot het betreden der terreinen. Dank aan het Vogeltekstation Arnhem voor het ter beschikking stellen van gegevens.

LITERATUUR

- Arbeitsgemeinschaft Wanderfalkenschutz Nordrhein-Westfalen, 1999. *Brutergebnisse des Wanderfalken in Nordrhein-Westfalen. Jahresbericht der Arbeitsgemeinschaft Wanderfalkenschutz Nordrhein-Westfalen 1999.*
- Biemans, J., 1995. *Terugmelding geringde Slechtvalk. Slechtvalk Nieuwsbrief 1 (2): 8.*
- Erkens, J., 1996. *Revalidatie van een pas uitgevlogen Slechtvalk. Slechtvalk Nieuwsbrief 2 (2): 5.*
- Geneijgen, P.J.M. van, 1994. *De Clauscentrale: een bolwerk voor de Slechtvalk. Limburgse Vogels 5 (1): 54-57.*
- Geneijgen, P.J.M. van, 1995. *Herkomst van het wijffe Slechtvalk bij Maasbracht. Limburgse Vogels 6 (1): 25-26.*
- Geneijgen, P.J.M. van, 1999. *Broedresultaten van de Slechtvalk in Nederland in 1999. Slechtvalk Nieuwsbrief 5 (1): 2-5.*
- Heller, M., 1995. *Die Entwicklung einer neuen Wanderfalken-Population im Württembergischen Unterland. Beih. Veröff. Naturschutz Landschaftspflege Bad.-Württ. 82: 273-282.*

- Linsen, F. & E. van Asseldonk, 1992. Broedgeval van een Slechtvalk in Limburg. *Limburgse Vogels* 3 (1): 22-24.
- Rockenbauch, D., 1998. *Der Wanderfalke in Deutschland und umliegenden Gebieten, Band 1*. C. Hölzinger, Ludwigsburg.
- Saar, Chr., G. Trommer & W. Hammer, 1982. *Der Wanderfalke, Bericht über ein Artenschutzprogramm -Methoden, Ziele und Erfolge-*. Deutschen Falkenorden, Bund für Falkneri, Greifvogelschutz und Greifvogelkunde. Blomberg.
- Schepers, F., E. van Asseldonk & F. Linsen, 1992. Terugkeer van de Slechtvalk, *Falco peregrinus*, als broedvogel in Nederland? *Limosa* 4:28-29.
- Wegner P., 1994. *Die Wiederkehr des Wanderfalken (Falco peregrinus) in Nordrhein-Westfalen*. *Charadrius* 1: 2-14.
- Wegner P., 1997. *Neues aus Nordrhein-Westfalen und anderen Bundesländern. Jahresbericht der Arbeitsgemeinschaft Wanderfalkenschutz Nordrhein-Westfalen*: 18-19.
- P.J.M. van Geneijgen, *Zijpendaalseweg 50, 6814 CL Arnhem*

De Middelste Bonte Specht als broedvogel in Limburg: definitief gevestigd?

Raymond Pahlplatz, Frans Schepers & Alex Schotman

In het najaar van 1996 verschenen er plotsklaps Middelste Bonte Spechten *Dendrocopos medius* op diverse plekken in het Zuid-Limburgse Heuvelland. Hoewel er datzelfde jaar reeds sprake was van één of twee territoria in de Boswachterij Vaals, bleek deze najaarsinflux toch de voorbode van een kolonisatieproces, dat misschien al langer sluimerde. Vanzelfsprekend kreeg deze ontwikkeling veel aandacht en is getracht deze zo goed mogelijk in beeld te brengen, zowel in Zuid- als in Midden-Limburg.

In totaal beschikken we nu voor de periode 1996 tot en met 1999 over minimaal 166 waarnemingen, waaronder 28 territoria inclusief 7 nestvondsten. Voldoende basis dus voor een kritische analyse van het kolonisatieproces, de habitatkeuze, een blik in de historie en onze omgeving én het toekomstperspectief voor deze fraaie nieuwkomer in de Limburgse avifauna.

Methode

Aan dit overzicht hebben verschillende onderzoeken ten grondslag gelegen; daarnaast zijn vele 'losse' waarnemingen in het Vogelarchief Limburg terecht gekomen. De verschillende onderzoeken en bronnen worden hieronder kort toegelicht.

Broedvogelonderzoek in bossen

Door diverse personen werd in de periode 1980-1996, dus vòòr de periode dat de kolonisatie van de Middelste Bonte Specht startte, broedvogelonderzoek uitgevoerd in een groot aantal bossen in Midden- en Zuid-Limburg. Deze broedvogelinventarisaties vonden vooral plaats in het kader van diverse SOVON-broedvogel- en Atlasprojecten (voor methoden wordt verwezen naar betreffende SOVON-handleidingen). Een aantal belangrijke gebieden waar in de periode 1996-1999 Middelste Bonte Spechten werd aangetroffen, kreeg dus ook in voorgaande jaren al systematische aandacht, hetgeen van belang is om te weten wanneer op welke plekken de Middelste Bonte Specht zich heeft gevestigd. Voorbeelden zijn de Boswachterij Vaals (zowel integraal onderzocht als de meest geschikte onderdelen; o.a. Hustings 1983, Schepers 1998), het Munningsbos bij Posterholt, het Onderste en Bovenste Bos bij Epen (Hustings

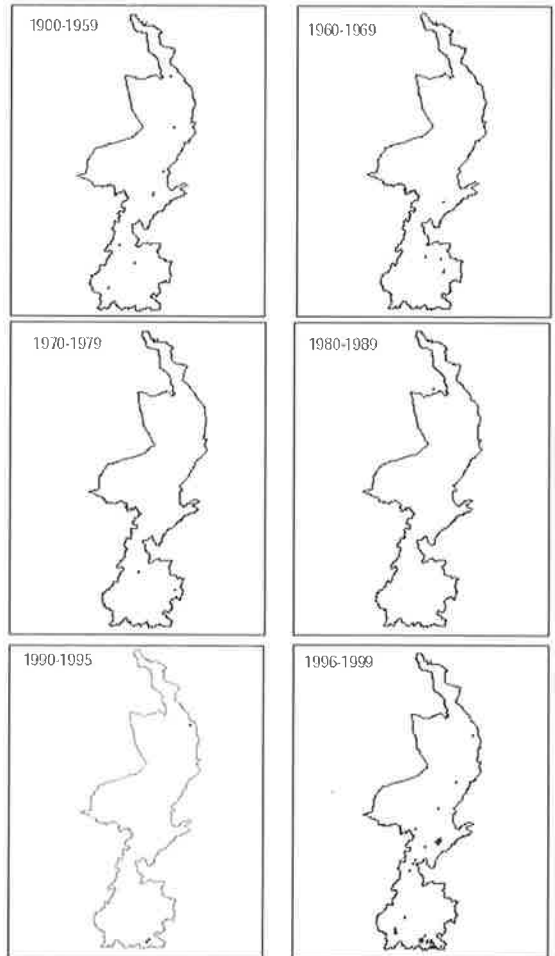

Fig. 1 Overzicht van potentieel geschikte bossen voor Middelste Bonte Spechten (conform Bosstatistiek) en de in 1999 op deze soort onderzochte bossen.

Broedbiotoop van de Middelste Bonte Specht - Frans Schepers

1985), Savelsbos en Bunderbos (Hustings 1990) en een aantal andere Zuidlimburgse (helling)bossen.

Provinciale broedvogelkartering

In de jaren 1990-1997 is heel Limburg op broedvogels onderzocht (Van Noorden & Schols 1999). De voor de Middelste Bonte Specht meest relevante gebieden (Midden- en Zuid-Limburg) kwamen in 1993-1997 aan bod, waarbij het Westelijk Heuvelland in 1995 en het Zuidelijk Heuvelland in 1997 werden onderzocht.

Uitgebreide informatie over de onderzoeksmethodiek is te vinden in Schols & Schepers (1991). De telgebieden werden in het broedseizoen driemaal in de vroege ochtenduren door ervaren tellers onderzocht. Gezien de actualiteit van de Middelste Bonte Specht in 1997 kreeg deze soort in dat jaar zeker in het Zuidelijk Heuvelland extra aandacht.

Soortgericht onderzoek in 1999

Achtergrond

Op initiatief van Alterra (voormalig IBN/DLO) werd in 1999 door SOVON in samenwerking met de Vogelstudiegroep Limburg een speciale inventarisatie uitgevoerd naar de Middelste Bonte Specht in geheel Limburg.

Een belangrijke reden om de verspreiding van de soort in kaart te brengen is het gebrek aan inzicht in het dispersievermogen van de soort. Daarbij gaat het niet zozeer om de vraag over welke afstanden de soort *kan* migreren van geboorte- of broedplaats naar (de volgende) broedplaats (bekend is dat de soort grote afstanden kan overbruggen), maar veel meer om de vraag in hoeverre de verbreiding in de praktijk wordt beïnvloed door het landschap. Uit het verloop van de uitbreiding is af te leiden hoe gevoelig de soort is voor habitatversnippering. Belangrijk is dat alle gebieden die een kans hebben op kolonisatie ook werkelijk gecontroleerd worden. Alle mogelijke broedgebieden moeten daarvoor bekend zijn. Daarnaast was er ook de nieuwsgierigheid van velen om het kolonisatieproces van deze soort goed te volgen en vast te leggen (o.a. Schotman, 1998).

Onderzochte bosgebieden

Omstreeks 1982-1984 is het gehele Nederlandse bosareaal voor het laatst nauwkeurig beschreven. De informatie is opgeslagen in een grote database. Daarvoor is Nederland verdeeld in ruiten (cellen) van 500 bij 500 m. Per ruit is bekend hoeveel ha er is van bepaalde bosopstanden. Bosopstanden worden gekarakteriseerd door onder andere hoofdboomsoort, meng-

boomsoort, leeftijd en gemiddelde diameter van de hoofdboomsoort, stamtal en dergelijke. De exacte ligging van de opstand is via de database niet te achterhalen, maar vaak is een opstand van loofbomen via de stafkaart wel te lokaliseren. Op die manier is begin 1999 een lijst aangelegd van mogelijk geschikte bosgebieden. Eerst zijn loofbossen (exclusief populieren en wilgen) geselecteerd die omstreeks 1982 80 jaar of ouder waren, en die bestonden uit bomen met een diameter van (toen!) tenminste 25 cm op borsthoogte. Bij elke ruit van 500 bij 500 m waar volgens de bosstatistiek habitat aanwezig is, is een gebied op de stafkaart (1:25.000) gezocht. In de lijst staat ook de aanduiding van het kilometerhok waarin het gebied ligt. Als het gebied meerdere kilometerhokken beslaat is het hok in de linker onderhoek genomen. Uiteraard is deze lijst niet helemaal betrouwbaar. Er zijn oude eikenbosjes niet opgenomen in de bosstatistiek en er zijn bossen gekapt sinds 1982.

De waarnemers hebben in het veld beoordeeld of het gebied anno 1999 nog bestaat en of het werkelijk geschikt is. Ongeschikte gebieden zijn afgevoerd van de lijst, nieuwe toegevoegd. Als criterium voor afvoeren of toevoegen aan de lijst gold: er moet minimaal 3 ha oud loofbos aanwezig zijn met eiken (of andere boomsoorten met een ruwe stam zoals iep, els, linde, etc.) van tenminste 40 cm doorsnede op borsthoogte. Het oude bos mag verspreid zijn over een gebied van maximaal 15 ha.

De waarnemers is gevraagd op een simpele manier de habitatkwaliteit te beschrijven. Per gebied is vastgesteld hoe groot de totale oppervlakte habitat is die aan de voorwaarden voldoet, wat de dominante boomsoort is, wat de gemiddelde diameter van de opstand vormende bomen is (bomen met kronen die onderdeel zijn van het kronendak) en hoeveel eiken met een diameter van 40 cm of meer er per ha aanwezig zijn. Dit laatst mocht ook geschat worden in de klassen < 5, 5-10, 10-25, >25 per ha.

Inventarisatie

De kleinere bossen werden door leden van de Vogelstudiegroep Limburg onderzocht. Een aantal grotere bossen (waaronder Savelsbos, Bunderbos en Boswachterij Vaals) werd namens SOVON door R. Pahlplatz onderzocht. Alle in 1999 potentieel geschikt bevonden bossen en de daadwerkelijk onderzochte bossen zijn weergegeven in figuur 1.

Door SOVON werden in 14 velddagen 32 bosgebieden onderzocht; door leden van de Vogelstudiegroep Limburg werd een totaal van 99 bossen onderzocht. Het veldwerk werd onderverdeeld in twee bezoekrondes. Was er na de twee rondes slechts één waarneming van een Middelste Bonte Specht in een geschikt bosgebied dan werd een aanvullend derde be-

zoek gebracht. In de eerste twee rondes werden de bossen grondig doorkruist en op regelmatige afstanden werd met een cassette recorder de territoriumroep van de Middelste Bonte Specht afgespeeld. Het gebruik van play-back bij Middelste Bonte Spechten krijgt verderop in dit artikel nadere aandacht, omdat dit natuurlijk van invloed is op de onderzoeksresultaten.

Bij de interpretatie van de territoria is uitgegaan van de door SOVON gehanteerde criteria. Om een territorium te kunnen vaststellen van een Middelste Bonte Specht zijn ten minste twee waarnemingen noodzakelijk, waarvan er één tussen de datumgrenzen (1/3 - 20/6) ligt. Waarnemingen van individuen, paren en territoriumindicerende waarnemingen behoren allemaal tot de geldige waarnemingen, aan de hand waarvan een territorium kan worden vastgesteld. In geval van niet-uitsluitende waarnemingen wordt een fusie-afstand van 500 meter aangehouden (van Dijk & Hustings, 1996).

In gebieden waar in voorgaande jaren al territoria van de soort waren vastgesteld werd extra aandacht besteed aan de vermoedelijke locatie van het territorium. De derde ronde bestond uit het zoeken naar een tweede waarneming, waardoor alsnog een territorium kon worden vastgesteld.

Alle gegevens werden op een speciaal voor dit onderzoek ontworpen formulier ingevuld, zowel waarnemingen aan Middelste Bonte Spechten als habitatgegevens.

Waarnemingen Vogelarchief Limburg

Alle waarnemingen uit zowel bovenstaande onderzoeken als ook alle losse waarnemingen werden samengebracht in een centraal waarnemingenbestand van de Middelste Bonte Specht, dat onderdeel vormt van het Vogelarchief Limburg. Bovendien werden hier oudere gegevens alsook waarnemingen vermeld in de literatuur aan toegevoegd, voor zover deze nog niet in het Vogelarchief aanwezig waren. Het betreft onder meer waarnemingen uit Hens (1965), Ganzevles *et al.* (1985) en Van den Berg & Bosman (1999). Deze -meestal oude tot zeer oude- waarnemingen werden aan een km-hok toegewezen, omdat ze anders niet bruikbaar waren. Het meest dichtbij gelegen bosgebied werd daarvoor gekozen. Dit is natuurlijk een arbitraire keuze maar doet verder geen afbreuk aan de essentie van het verspreidingskaartje. Voor sommige territoriale waarnemingen werd rechtstreeks aanvullende informatie gevraagd bij de waarnemer(s).

Zo ontstond een overzicht van alle waarnemingen en territoria van de Middelste Bonte Specht per jaar en per onderscheiden tijdvak (tabel 1). Op deze wijze kon bovendien worden nagegaan of er aanvullingen waren op de broedvogelonderzoeken met 'losse waarnemingen' uit het Vogelarchief, die op andere of nieuwe plekken duiden op territoria. Daarvoor zijn dezelfde criteria gehanteerd als hierboven omschreven.

Tijdvak	Aantal waarnemingen	Aantal territoria
1900-1959	9	1
1960-1969	5	0
1970-1979	2	2
1980-1989	5	0
1990-1999	170	28

Tabel 1: Aantal waarnemingen en aantal territoria van de Middelste Bonte Specht in de 20ste eeuw per tijdvak.

Conclusies onderzoek en betrouwbaarheid gegevens

Het voorkomen van de Middelste Bonte Specht als broedvogel in Limburg is als gevolg van het verschil in de onderzoeksintensiteit in de loop van de jaren een reconstructie van het werkelijke verloop. Vóór 1980 berusten waarnemingen op toevalstreffers, omdat tot dan toe nog nauwelijks systematisch in de bossen van Zuid- en Midden-Limburg werd geïnventariseerd. Dit gebeurde wel in het decennium daarna, waarbij een groot aantal bossen in dit gebied wel een of enkele keren on-

Figuur 2: Aangetroffen territoria van de Middelste Bonte Specht in 1999.

der de loep genomen werd. Vanaf 1990 werden alle bossen in heel Limburg systematisch uitgekamd in het kader van de provinciale avifaunakartering. Het was een prachtige toevalstreffer dat juist in 1997, het laatste jaar van deze kartering, het Zuidelijk Heuvelland werd onderzocht. Omdat toen diverse territoria werden aangetroffen, kreeg de soort ook op andere potentieel geschikte plekken gerichte aandacht. In 1998 verslapte de aandacht wat omdat de provinciale kartering was afgerond; daarnaast was het nieuwe er mogelijk wat af. Achteraf gezien is het goed mogelijk dat de dip in het aantal waarnemingen en het aantal territoria hieraan te wijten is. In 1999 daarentegen kreeg de soort weer volop aandacht en steeg ook het aantal gevallen weer. De onderzoeksinspanning is dus wel degelijk van invloed op de in dit artikel geschetste aantalsontwikkeling en verspreiding van de Middelste Bonte Specht in Limburg.

Resultaten

Alvorens de Limburgse aantalsontwikkeling van de Middelste Bonte Specht te beschrijven is het goed om eerst een beeld te schetsen van de Nederlandse situatie. De Nederlandse broedpopulatie (voor zover daar sprake van was) is altijd zeer bescheiden geweest. Bekende broedgevallen en territoria zijn aangetroffen in 1952 in Enschede, in de periode 1957 - 1962 op Landgoed Twickel, Ambt Delden en in 1973 in Enschede (van den Berg & Bosman, 1999; Teixeira, 1979). Daarnaast zijn er in deze hoek van Nederland nog een aantal waarnemingen en enkele broedgevallen bekend van de soort, gepubliceerd in het tijdschrift *Ficedula* (de Bruijn, 1992; Meijerink, 1992). Van het ontstaan van een populatie is nooit echt sprake geweest, het voorkomen van de Middelste Bonte Specht is meer incidenteel te noemen. De kortstondige aanwezigheid van populaties is altijd tot enkele plekken beperkt geweest.

Waarnemingen in de periode 1900-1989

In het eerste deel van deze periode worden in Limburg slechts incidenteel Middelste Bonte Spechten opgemerkt (tabel 2). De waarnemingen zijn verspreid over alle maanden van het jaar. In 1953 wordt het eerste bewezen broedgeval vastgesteld. Een paar met vier jongen wordt gelokaliseerd in de omgeving van Stein. Eind jaren vijftig en in de jaren zestig neemt het aantal waarnemingen iets toe. Deze, weliswaar geringe, toename van waarnemingen valt samen met de vestiging van de soort in Oost-Nederland. Mogelijk heeft de soort destijds ook territoria in Limburg bezet, gezien de data van enkele waarnemingen in maart, april en mei.

In de jaren zeventig worden slechts twee waarnemingen verricht, in de jaren tachtig zijn dit er vijf uit de jaren 1980 en 1981. Ook in deze decennia komen de waarnemingen uit de maanden februari, maart, april en mei.

Tijdvak	Aantal waarnemingen
1900-1909	3
1910-1919	0
1920-1929	2
1930-1939	0
1940-1949	1
1950-1959	3
1960-1969	5
1970-1979	2
1980-1989	5

Tabel 2: Aantal waarnemingen van de Middelste Bonte Specht per decennium in de periode 1900 - 1989.

Kolonisatie in de jaren negentig

In 1992 wordt, na een periode van elf jaar, een Middelste Bonte Specht waargenomen op de Meinweg op een interessante datum (10 mei). In 1993 blijven waarnemingen uit, maar op 19 februari 1994 wordt een exemplaar aangetroffen in het Kerperbos (Boswachterij Vaals). Het blijft bij een éénmalige waarneming. Op 1 maart 1995 wordt in het Elzetterbos (eveneens Boswachterij Vaals) een roepend mannetje gehoord. Ook hier blijft het bij een éénmalige waarneming. Tot deze tijd kan de aanwezigheid van een territorium niet worden bevestigd, alhoewel de aanwezigheid ervan wel wordt vermoed. De waarneming van het Elzetterbos wordt al voorzichtig aangeduid als een mogelijk territorium (Schepers *et al*, 1997). Later in het jaar (8 juli) wordt ook een exemplaar waargenomen op De Hamert.

In 1996 kan het eerste territorium met zekerheid worden vastgesteld. In het Kerperbos wordt maar liefst zes maal een mannetje waargenomen tussen 28 januari en 26 maart. Daarnaast zijn er nog aanwijzingen voor een tweede territorium in het nabijgelegen Malensbos. Het aantal waarnemingen van de soort loopt op tot 16 in dit jaar (tabel 3). Opvallend is hierbij dat de waarnemingen in het voorjaar alle afkomstig zijn uit de Boswachterij Vaals. In het najaar van 1996 is er sprake van een invasie van de soort in Nederland, waarbij diverse waarnemingen worden gedaan in Midden- en Noord-Nederland (Janssen, 1997). In Limburg worden Middelste bonte Spechten waargenomen bij Susteren, Mechelen en op twee plaatsen in het Savelsbos.

Na de invasie van het najaar van 1996 worden in 1997 maar liefst 11 territoria aangetroffen en stijgt het aantal waarnemingen naar een record van 55. De ligging van de territoria kent twee bolwerken met drie territoria. De territoria in de Boswachterij Vaals kunnen nu wel worden opgespoord en worden aangetroffen in het Kerper-, Elzetter- en Schimperbos. Het tweede bolwerk wordt, zeer verrassend, aangetroffen in het Munningsbos bij Posterholt. Hier worden op korte afstand van

elkaar drie territoria vastgesteld, waarbij in twee gevallen zelfs nestholten worden opgespoord. Daarnaast worden territoria vastgesteld in het Kruisbos bij Epen (2), het Savelsbos bij Gronsveld (2) en het Schweibergerbos bij Mechelen (1) (Schepers *et al*, 1997).

Tijdvak	Aantal waarnemingen	Aantal territoria
1990	0	0
1991	0	0
1992	1	0
1993	0	0
1994	1	0
1995	2	0
1996	16	2
1997	55	11
1998	37	7
1999	58	9

Tabel 3: Aantal waarnemingen en territoria van de Middelste Bonte Specht per jaar in de periode 1990 - 1999

In 1998 worden zeven territoria vastgesteld. Dit lagere aantal in vergelijking tot het voorgaande jaar wordt toegeschreven aan de verslachte aandacht voor de soort door het beëindigen van de provinciale broedvogelkartering. Ook de toeloop naar de bekende plekken en het uitblijven van zoekacties naar nieuwe locaties zal een deel van de verklaring van het lagere aantal territoria zijn. De terugval van 11 naar 7 territoria lijkt niet reëel, waarschijnlijk ligt het aantal territoria hoger, zeker gezien het stabiele aantal in het Munningsbos en in de Boswachterij Vaals.

Territoria en nestvondsten in 1999

In 1999 konden na het uitwerken van de verzamelde gegevens negen territoria worden vastgesteld. Hierbij dient te worden aangetekend dat als gevolg van de opgestelde inventarisatiemethodiek mogelijk territoria kunnen zijn gemist. Het tijdens de inventarisatie vastgestelde aantal territoria kan dan ook als een minimum aantal worden beschouwd.

Net als in voorgaande jaren zijn er twee duidelijke bolwerken te onderscheiden (zie figuur 2); Boswachterij Vaals met drie territoria, waarvan er één kon worden bevestigd met nestvondst, en het Munningsbos e.o. met drie territoria waarvan er twee konden worden bevestigd met nestvondsten. De drie overige territoria werden verspreid in Zuid-Limburg aangetroffen. De territoria van het Onderste Bos en het Schweibergerbos lagen in de nabijheid van de Boswachterij Vaals, het derde territorium werd echter op geruime afstand van dit bolwerk vastgesteld. Dit territorium werd aangetroffen in het Geullerbos, nabij Brommelen. Vermoedelijk betrof het hier een ongepaard

mannelijke, dat zich echter het hele voorjaar luidruchtig in geschikt biotoop ophield.

Lokatie	1995	1996	1997	1998	1999
Boswachterij Vaals	0-1	1-2	3	1	3
Munningsbos eo.	-	-	3	3	3
Savelsbos	-	-	2	1	-
Kruisbos	-	-	2	1	-
Schweilbergerbos	-	-	1	1	1
Onderste Bos	-	-	-	-	1
Bunderbos	-	-	-	-	1
Totaal	0-1	1-2	11	7	9

Tabel 4: Overzicht van het aantal territoria per locatie in Limburg op basis van territoria, nestvondsten en klustering van "losse" waarnemingen.

Habitatkeuze

Tijdens de analyse van de gegevens bleek het uiteindelijk moeilijk om conclusies aan deze verzamelde habitatgegevens te verbinden. De gegevens bleken aan één kant te grof voor een grondige analyse. Anderzijds bleken er problemen te zijn met de exacte begrenzing en grootte van bosgebieden (moeten bossen met meerdere geschikte delen worden opgedeeld, hoe groot zijn de geschikte gebieden, moet de kwaliteit van het omliggende bos hierbij worden betrokken etc.). Wel bleken enkele ruwe bewerkingen enig licht op de kwaliteit en grootte van bezette en onbezette bossen te werpen.

Om tot een (globale) kwaliteitsindicatie te komen van de potentieel geschikte gebieden werd een waardering aan de geschikte bossen gegeven (variërend van 1 (laag) tot 9 (hoog)). Na de toekenning van een waardering werden de door Middelste Bonte Spechten bezette bossen gescheiden van de niet-bezette bossen. Zowel kwaliteit als oppervlakte aan geschikt biotoop werden bij elkaar opgeteld. Door de totale oppervlakte te delen door de totale kwaliteit komt er een "kwaliteitsindicatie" uit. Hieruit blijkt dat de bezette bossen een gemiddeld hogere kwaliteit hebben dan de niet bezette bossen (tabel 5).

Ook voor de parameter "oppervlakte" is eenzelfde (ruwe) bewerking uitgevoerd, waarbij rekening dient te worden gehouden met eerdergenoemde problemen. In dit geval zijn de oppervlakten van de bezette en niet-bezette bossen bij elkaar opgeteld. Het totaal aantal hectaren is gedeeld door het aantal bosgebieden. Uit deze bewerking kan in ieder geval worden geconcludeerd dat gemiddeld grotere bossen eerder door de Middelste Bonte Specht worden gekoloniseerd.

Rekening houdend met de kwaliteitsindicatie en de oppervlakte is er nog een aantal bossen waar het biotoop voor Middelste Bonte Spechten zeer geschikt is. In Zuid-Limburg springen

Middelste Bonte Specht - J. Rosson

hierbij het Savelsbos (Schone Grub, Riesenberg) en delen van het Geuldal (tussen Berg en Vilt; Kloosterbos) het meest in het oog. In Midden- en Noord-Limburg komt de Hamert als potentieel vestigingsgebied naar voren. Genoemde bossen verdienen in de nabije toekomst extra aandacht in verband met mogelijke vestiging.

	Onbezett	Bezett
Totale oppervlakte (ha)	673	250
Totale kwaliteit	229	68
Gemiddelde kwaliteitsindicatie	2,9	3,6
Aantal bossen	60	12*
Gemiddelde oppervlakte (ha)	11,2	20,8

Tabels: Vergelijking van de kwaliteit van bezette en onbezette bossen (*In de afgelopen vijf jaar tenminste één maal bezet geweest door Middelste Bonte Specht).

Toekomstverwachting

Om terug te komen op de titel van dit artikel kan de vraag of de Middelste Bonte Specht zich definitief in Limburg heeft gevestigd positief worden beantwoord. Er is een aaneengesloten reeks van territoria en broedgevallen in de afgelopen vijf jaar, waarbij de populatie de laatste drie jaar op een stabiel peil lijkt te blijven. Ook zijn bepaalde plekken vanaf 1997 van jaar tot jaar bezet. De dichtheid is hier nu ongeveer 0,5 paar per 10 ha. Als de soort in Nederland dezelfde dichtheden weet te bereiken als in vergelijkbare bossen in het Duitse Middelgebreg-

te (1 paar per 10 ha, König, 1998), dan kan de broedpopulatie zich op de huidige locaties nog verdubbelen.

De oppervlakte van geschikt broedbiotoop zal in de nabije toekomst door het ouder worden van de bossen toenemen. Daarnaast zijn er gunstige ontwikkelingen in het bosbeheer. Bij terreinbeherende instanties heeft in veel gevallen een omschakeling plaatsgevonden van een traditioneel bosbeheer naar het voeren van een geïntegreerd bosbeheer, waarbij naast houtproductie ook ruimte is voor de functie natuur. Het ouder laten worden van stukken bos vormt hierbij een belangrijk deel van het beheer. Door minder in te grijpen ontstaat een groter oppervlak aan structuurrijk bos, met dood en levend hout, waarbij de mogelijkheden voor de Middelste Bonte Specht verder toenemen.

In België, over de grens in Duitsland, in Nedersachsen en op diverse andere plaatsen in Europa breidt de soort het leefgebied eveneens uit en nemen de aantallen toe. Dit zou te maken kunnen hebben met een iets extensiever bosbeheer in geheel Europa, waardoor meer oud en afwisselend bos gehandhaafd blijft.

Een voorzichtige schatting op basis van de bosstatistiek leert dat er in heel Nederland ongeveer 6000 ha geschikt habitat is. Concentraties zijn (buiten Zuid- en Midden-Limburg) te vinden in Midden-Brabant, bij Bloemendaal, op de Utrechtse Heuvelrug, de Zuidelijke Veluwezoom, in de Graafschap en Twente. Gezien de ligging ten opzichte van broedgebieden in Duitsland (bij Benthelm, in 1999 weer bezet, en onder Münster) ligt vestiging in midden-oost Nederland het meest voor de hand. In het gebied tussen de Rijn en Limburg ten noorden van Hambach is de soort in 1999 gedurende een verkenning van een aantal dagen nergens aangetroffen. Ook hier liggen verscheidene geschikte bosgebieden van voldoende omvang. De populatie in Zuid-Limburg is dus een voorpost van waaruit het kolonisatieproces zich eveneens verder noordelijk kan voortzetten. Gezien de populatieontwikkeling en het aantal vastgestelde succesvolle broedgevallen in deze provincie zal de soort zich hier naar onze inschatting wel degelijk kunnen handhaven en uitbreiden.

Reacties van de Middelste Bonte Specht op play-back

Middelste Bonte Spechten reageerden sterk op de *kwèè*, *kwèè*, *kwèè*-roep. Het geluid van deze roep is vérdragend en duidt op territoriaal gedrag. Het afdraaien van dit geluid middels een cassette-recorder leidde tot opmerkelijke reacties. Vogels kwamen soms van grote afstand (tot 300 meter) aangevlogen om op minder dan 15 meter van de cassette-recorder in een boom te gaan zitten. Eenmaal geland werden er twee soorten reacties waargenomen. De meest gebruikelijke was een tamelijk felle reactie, waarbij langdurig (tot 5 à 10 minuten na het af-

draaien van het geluid) de territoriumroep ten gehore werd gebracht.

De andere reactie was om na het landen in de omgeving van de cassette-recorder enkel de meer Grote Bonte Specht-achtige *tiek*-roep te laten horen. De territoriumroep bleef dan achterwege. Overigens werd roffelen tijdens het onderzoek van de SOVON-medewerker niet als reactie waargenomen. Cramp (1985) vermeldt dat de Middelste Bonte Specht maar zelden roffelt.

Middelste Bonte Spechten leken op ieder tijdstip van de dag goed te reageren op het afspelen van de territoriumroep. Spontaan roepen werd slechts enkele malen vastgesteld. De roepactiviteit was met name hoog tijdens perioden met zonnig en rustig weer. Overigens is het opvallend dat in het Munningsbos relatief veel roepende exemplaren werden gehoord. Omdat hier drie territoria vrij dicht bij elkaar liggen, is de roepactiviteit hoger om de grenzen van de territoria af te bakenen. Bij solitaire paren kan het lang (tot 10 minuten) duren voordat wordt gereageerd op play-back.

Slechts éénmaal werd een reactie van een paar waargenomen. In dit geval kwamen beide vogels aangevlogen, waarbij het mannetje duidelijk geagiteerd (luid roepend, met fel opgerichte kruin en zoekend naar de "indringer") reageerde. Het vrouwtje kwam vrijwel direct achter het mannetje aanvlagen, maar vertoonde geen territoriumgedrag en ging na zeer korte tijd verder met foerageren in de directe omgeving van het waakzame en territorium verdedigende mannetje. Na half mei bleek de roepactiviteit vrijwel afgelopen.

Overigens zijn er waarnemers die vermoeden dat het gebruik van play-back niet altijd resultaat oplevert. Er zijn inderdaad aanwijzingen dat de (met name) solitaire paren minder snel geneigd zijn op geluidsnabootsing te reageren. In enkele vastgestelde territoria reageerden vogels tijdens het eerste bezoek fel, tijdens het tweede bezoek in het geheel niet. Over de effectiviteit van het gebruik van cassette-recorder kan zeker nog het één en ander worden uitgelopen.

Reacties van andere soorten op play-back

Tijdens het afspelen van de recorder bleek dat ook diverse andere soorten reageerden. Tot de meest vaste soorten behoorden Vlaamse Gaai en Boomklever. In veel gevallen bleek de roepactiviteit van de Boomklever toe te nemen. Enkele malen werd vastgesteld dat de Boomklevers dicht bij de cassette-recorder kwamen om polshoogte te nemen. Daarnaast werden reacties waargenomen van Grote Bonte Specht, Kleine Bonte Specht en Buizerd.

In enkele gevallen leek de roep of (delen van de) zang van Boomklever of Zanglijster sterk op de territoriumroep van de Middelste Bonte Specht. Dit leek op een reactie op de casset-

terecorder, maar gezien de zeldzaamheid van de soort is voorzichtigheid echter geboden. In de gevallen dat een Middelste Bonte Specht reageerde kwam de soort ook daadwerkelijk aanvliegen. Zanglijsters en Boomklevers konden op (onder andere) deze manier eenvoudig worden uitgesloten.

SLOT EN DANKWOORD

Bij het ter perse gaan van dit artikel vernamen we dat er bij Posterholt weer drie territoria bezet zijn. Ook in Boswachterij Vaals en in het Kruisbos zijn weer territoria bezet. Verrassend is dat ook dit jaar op nieuwe plekken (Bergsche Hei, De Zoom!) roepende exemplaren zijn waargenomen. Uiteraard kan dit artikel niet sluiten zonder een oproep om alle waarnemingen van deze soort door te blijven geven. Het is zeker spannend om de ontwikkelingen te volgen door geschikte biotopen in de omgeving van de bekende broedplekken in de gaten te houden met het oog op nieuwe broedgevallen. Natuurlijk blijven ook de bekende plekken het onderzoeken waard.

Dank aan Henk Alards, Jan-Joost Bakhuizen, Piet Beckers, Jan Boeren, Jules Bos, Frans van de Brink, Hub Corten, Ton Cuijpers, John Ernst, Ruud Foppen, Wim Ganzevles, Henk Heiligers, Fred Hustings, Karel Lemmens, Rob van der Laak, Ivo Meeuwissen, Arjan Ovaas, Patrick Palmen, John Roemen, Nico Schaafstra, Jan Smeets en Paul de Winden voor hun inzet in het voorjaar van 1999 om Middelste Bonte Spechten op te sporen. Jan Boeren wordt bedankt voor het maken van de figuren. Ook dank aan Alterra, voor het in financieel opzicht mogelijk maken van dit onderzoek en natuurlijk ook een woord van dank aan de Provincie Limburg voor het leveren van de gevraagde gegevens.

LITERATUUR

- Berg, A.B. van den & C.A.W. Bosman, 1999. *Zeldzame vogels van Nederland. Avifauna van Nederland 1*. GMB uitgeverij, Haarlem/Stichting uitgeverij van de KNNV, Utrecht.
- Brijn, O. de, 1992. *Enkele waarnemingen van de Middelste Bonte Specht in Oost-Nederland in de periode 1967-81*. *Ficedula* 21 (3): 92 - 95.
- Cramp, S. 1985. *The Birds of the Western Palearctic 4, Terns to Woodpeckers*. Oxford University Press, Oxford.
- van Dijk, A.J. & F. Hustings. 1996. *Broedvogelinventarisatie Kolonievogels en Zeldzame Soorten (handleiding Landelijk Soortonderzoek Broedvogels)*. SOVON, Beek-Ubbergen.
- Ganzevles, W., F. Hustings, F. Schepers, J. Ummels & W. Vergoossen, 1985. *Vogels in Limburg*. Natuurhistorisch Genootschap, Maastricht
- Hens, P.A. 1965. *Avifauna van de Nederlandse provincie Limburg benevens een vergelijking met die der aangrenzende gebieden*. Publicatie Natuurhistorisch Genootschap Limburg nr. 15. Maastricht
- Hustings, F. 1983. *Gegevens over het voorkomen van een aantal vogelsoorten in de boswachterij Vaals*. In *Vogelvlucht* 6 (1): 7 - 19.
- Hustings, F. 1985. *Een inventarisatie van broed- en wintervogels in het On-*

derste en Bovenste bos bij Epen. *Natuurhistorisch Maandblad* 74 (1): 9 - 16.

Hustings, F. 1990. *Broedvogels van Savelsbos en Bunderbos in 1990*. SOVON-rapport 1990/13. SOVON, Beek-Ubbergen.

Janssen, J. 1997. *Middelste Bonte Spechten in Limburg en elders in Nederland*. *Dutch Birding* 19 (2): 94.

König, H. 1998. *Verbreitung und Habitatwahl des Mittelspechtes im nördlichen Sauerland*. *Charadrius* 34 (3/4): 179-193

Meijerink, J., 1992. *De Middelste Bonte Specht op Twickel 1955 - 1964*. *Ficedula* 21 (2): 41 - 51.

Van Noorden, B. & R. Schols, 1999. *Aantalsschattingen van de Limburgse broedvogels 1998*. *Limburgse Vogels* 10 (2): 34 - 45.

Schepers, F. 1998. *De Taigaboomkruiper als broedvogel in Zuid-Limburg in 1993-1997*. *Limburgse Vogels* 9 (2): 33 - 48.

Schepers, F., J. Boeren. & F. Ellenbroek. 1997. *Het jaar van de Middelste Bonte Spechten*. *Limburgse Vogels* 8 (2): 74 - 77.

Schols, R. & F. Schepers 1991. *De broedvogels van het Noordelijk Peelgebied*. Provincie Limburg, Maastricht.

Schotman, A. 1998. *Begin opmars Middelste Bonte Specht in Nederland?* *Limburgse Vogels* 9 (2): 55 - 59.

Teixeira, R.M. 1979. *Atlas van de Nederlandse broedvogels*. Natuurmonumenten, 's Graveland.

Raymond Pahlplatz (namens SOVON), *Beatrixstraat 6 6031 BC Nederweert*

Frans Schepers, *Cornwallplein 18 6137 JW Sittard*

Alex Schotman (Alterra), *Postbus 23 6700 AA Wageningen*

Meeuwen in Noord-Limburg, 1995-1999

Justin Jansen

Bij het begrip "meeuwen in Nederland" denken veel mensen aan de kust. Ook in het binnenland kunnen echter behoorlijke aantallen meeuwen waargenomen worden. Als voorbeeld hiervan worden voorkomen en aantallen van alle in Noord-Limburg waargenomen soorten van deze groep onder de loep genomen. Na een korte gebiedsbeschrijving, zal de wijze waarop de gegevens vergaard zijn worden beschreven. Bij de resultaten wordt kort aandacht geschonken aan de historische situatie, terwijl de actuele situatie uitgebreider aan de orde komt. Tevens vindt een vergelijking plaats tussen de gebieden in Noord-Limburg en andere gebieden in het binnenland.

Ligging van de waarnemingslocaties

De gegevens waarop dit artikel gebaseerd is, zijn voornamelijk

verzameld op twee locaties: Klein Vink te Arcen, en Reinderslooi bij Bosscherheide. Incidentele waarnemingen vonden plaats in de uiterwaarden van de Maas in deze regio, met name als er verstoring plaats vond op Klein Vink.

De locatie Klein Vink (atlasblok 52-37-11- rechtsboven) is gelegen ten noorden van Arcen op de oostoever van de Maas aan de rand van de Dorperheide. Het gebied is genoemd naar een bungalow- en caravanpark waar het naast ligt. Op het terrein bevindt zich een nog in gebruik zijnde ontgrinding, waarin zich een aantal zand- en grindbanken bevindt. In deze grindplas verblijven regelmatige grote aantallen, voornamelijk grote meeuwen. In de zomermaanden wordt er echter veel gecreëerd. De daardoor optredende verstoring is er de oorzaak van dat meeuwen gedurende deze maanden Klein Vink mijden.

Reinderslooi (atlasblok 52-15-14-rechtsonder) is evenals Klein Vink gelegen op de oostoever van de Maas, juist ten noorden van het gehucht Bosscherheide en zo'n 9 km ten NNW van Klein Vink. De hier aanwezige meeuwenlaapplaats bevindt zich op een diepe ontgrindingsplas, die omringd wordt door bos. Via het Leukermeer staat Reinderslooi in open verbinding met de Maas. Voordat Reinderslooi zelf was ontgrind, fungeerde het Leukermeer als slaapplaats. Tegenwoordig vervult het nog steeds een functie als voorverzamelplaats voor met name Kokmeeuwen.

Meeuwengedrag op de waarneemlocaties

Van maart 1995 tot augustus 1998 werd met grote regelmaat de locatie Klein Vink bezocht, een enkele keer werd ook een bezoek gebracht aan Reinderslooi. In deze periode zijn voor beide gebieden alleen de schaarse meeuwensoorten genoteerd. Vanaf september 1998 zijn beide locaties regelmatig bezocht, waarbij tijdens de meeste bezoeken de aantallen van alle meeuwen genoteerd zijn.

De bezoeken aan Klein Vink vonden voornamelijk overdag plaats. Afhankelijk van het weer kunnen hier variërende aantallen meeuwen worden aangetroffen. Bij warm en droog weer zijn de aantallen kleiner dan bij koud en regenachtig weer. De meeuwen gebruiken Klein Vink om te baden en te rusten. Vaak is de waarnemingsafstand tot de vogels gering, waardoor ze goed, en vaak ook langdurig, bekeken kunnen worden. Het aflezen van kleurringen wordt hierdoor sterk vergemakkelijkt. De afstand voor het aflezen van aluminiumringen is te groot, en helaas reageren deze meeuwen niet op toegeworpen brood.

De meeuwen komen vanaf 12.00 uur aan. Tot ca. 1,5 uur voor zonsopgang blijven ze vaak talrijk aanwezig. Daarna vertrekken ze geleidelijk in de richting van Reinderslooi. Aangezien de afstand tussen beide locaties slechts negen kilometer is, wordt dit vaak binnen een kwartier afgelegd. Vogels vliegen

naar Reinderslooi via twee routes: een deel der vogels vliegt via de Maas, andere exemplaren volgen globaal de Duitse grens.

De locatie Reinderslooi is met name in de avonden bezocht. Bij bezoeken overdag zijn hier nauwelijks of geen meeuwen aanwezig. De meeuwen liggen meestal ver op het water, of zitten op boten, boeien en buizen. Ze slapen vaak op een vaste plek in het meest noordelijk deel van de plas. Na verstoring door recreanten of jagers kan ook op andere plaatsen binnen het gebied de nacht worden doorgebracht. Uitgebreide studie van verenkleed, of het aflezen van kleurringen is hier moeilijk, omdat de meeuwen slechts zelden op korte afstand waarneembaar zijn.

Ook op deze locatie zijn de aantallen en met name het aantalsverloop gedurende de namiddag weersafhankelijk. Bij koud en regenachtig weer liggen vaak alle meeuwen al ruim voor zonsopgang op de plas, bij het tegengestelde weertype komt een aanzienlijk gedeelte van de vogels pas rond of na zonsopgang aan. Vaak komen op de slaapplek nog grote aantallen aan na het invallen van totale duisternis. 's Ochtends liggen de meeuwen op de plas tot ongeveer een half uur na zonsopgang om daarna in rap tempo te verdwijnen.

De tellingen

Er werd geteld volgens de volgende methode: eerst werd vaak uren op Klein Vink doorgebracht waarbij de aandacht voornamelijk uitging naar de determinatie van Pontische en Geelpootmeeuwen. Op het eind van het verblijf op Klein Vink werden alle meeuwen geteld (of individueel of via schattingen), met bijzondere aandacht voor Pontische en Geelpootmeeuw. Vervolgens werd naar Reinderslooi gereden. Hier werden alle meeuwen geteld via schattingen of via individuele tellingen (eveneens bijzondere aandacht voor Pontische en Geelpootmeeuwen).

Aangezien de meeuwen die op Klein Vink vertrekken een vliegtijd nodig hebben van 15 minuten (met de auto opgemeten) kunnen zodoende dubbeltellingen beperkt worden.

De telgegevens, verzameld op 134 teldagen tussen 4 maart 1995 en 4 december 1999, liggen aan dit artikel ten grondslag. Dit materiaal is weer uitgesplitst in 40 bezoeken aan Reinderslooi en 93 bezoeken aan Klein Vink. De resterende waarnemingen zijn in tussenliggende gebieden verricht, zoals bij 't Leuken en langs de Maas. In de jaren 1995 (9), 1996 (18), 1997 (25), 1998 (38) en 1999 (44) (tussen haakjes het aantal bezoeken per jaar) werden de waarnemingen opgetekend. Geen tellingen vonden plaats in mei en juni, in juli en augustus was telspanning laag.

Als vergelijkingsmateriaal zijn gegevens gebruikt van de locaties Hoogeveen (Drenthe), VAM bij Wijster (Drenthe), het Rut-

beek bij Enschede (Overijssel) en Nordrhein-Westfalen. Nabij Hoogeveen ligt een zandgat waar het afgelopen jaar veel naar meeuwen is gekeken. Hier komen de meeuwen net als op Klein Vink om te baden en te rusten om vervolgens door te vliegen naar een slaapplek. De VAM bij Wijster is een grote stortplaats voor huisvuil. Een deel van de vogels van de VAM vliegt naar Hoogeveen. Veel van de op de VAM foeragerende vogels zijn echter afkomstig uit de Waddenzee, o.a. uit de broedkolonies op de Waddeneilanden. Hierdoor is het twijfelachtig of de VAM als een echte binnenlandlocatie beschouwd kan worden.

Het Rutbeek is een voorverzamel- en in mindere mate een slaapplek voor meeuwen. Het betreft hier eveneens een zandgat en tevens recreatieoord (met vaak veel verstoring) (Knolle *et al* 1998).

Voor Nordrhein-Westfalen zijn gegevens gebruikt die door de Arbeitsgruppe Möwen gepubliceerd zijn in Charadrius 32(4). In deze Duitse deelstaat worden op een aantal vuilstorten en grindgaten al jaren de aantallen meeuwen nauwkeurig in de gaten gehouden.

Voedselbronnen en slaapplekken

Er is een duidelijke scheidelingslijn in het foerageergebied van de grote en kleine meeuwen.

De kleine meeuwen foerageren vaak in de directe omgeving van de Maas. De grote meeuwen foerageren met name op stortplaatsen. Aangezien in Noord-Limburg geen geopende vuilstorten meer aanwezig zijn, foerageert het merendeel in Duitsland. Vuilstorten in de omgeving zijn in Duitsland Grefrath-Schliebeck (op 18 km afstand), Geldern-Pont (12 km) en Alsdorf-Warden (70 km), en in Nederland bij Oeffelt (15 km), Weurt (30 km), Montfort (43 km), Schinnen (68 km) en Weert (40 km). Van de Nederlandse vuilstortplaatsen is bekend dat het huisvuil direct wordt afgedekt na het storten en dat er met regelmaat valken ingezet worden. Beide maatregelen zijn gericht op het beperken van de vogelaantallen.

De dichtstbijzijnde andere slaapplekken voor grote meeuwen zijn de Kraayenbergse Plassen nabij Malden (18 km), Grindgat Weurt nabij Nijmegen (30 km), Oolderplas bij Herten (42 km), Aquabest bij Best (55 km) en in Duitsland Alsdorf (70 km) en Krickenbecker Seen (17 km) (Deutsch *et al*, 1996; Arbeitsgruppe Möwen, 1996).

Resultaten van de tellingen

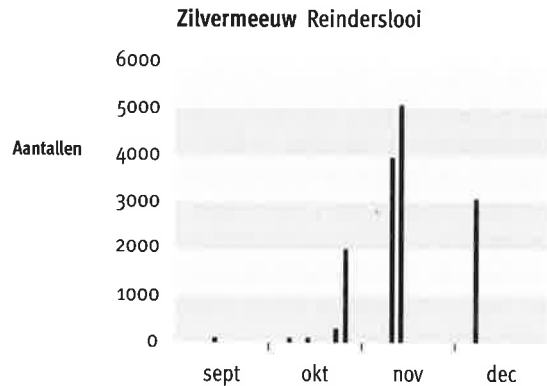
Vier soorten, waar het meeste naar gekeken is, worden uitgebreid besproken. Dit zijn: Pontische Meeuw, Geelpootmeeuw, Zilvermeeuw en Kleine Mantelmeeuw. Ook wordt de Limburgse situatie vergeleken met slaap- en voorverzamelplaatsen bij Hoogeveen, Wijster, Nordrhein-Westfalen (Did) en de Zuid- en Midden Limburgse situatie volgens recente meldingen in Limburgse vogels, eigen waarnemingen en literatuur (Ganzevles *et*

al, 1985). De overige waargenomen meeuwensoorten worden kort onder de aandacht gebracht.

Zilvermeeuw *Larus argentus*

De Zilvermeeuw is volgens Ganzevles *et al* (1985) een redelijk schaarse soort met toenemende aantallen vanaf de winter 1973/74. De eerste Limburgse waarnemingen werden al voor 1919 gedaan (Ardea 1913, 107) en de eerste waarneming in het onderzoekgebied vond plaats op 25 mei 1948: 2 exemplaren bij Arcen (Hens, 1965). In Limburg werden in het verleden met name op het grindgat Oost-Maarland grote aantallen Zilvermeeuwen waargenomen, zoals op 29-1-1977 5090 vogels en op 9/10-2-1979 3830 vogels. Recent gebruiken echter slechts weinig Zilvermeeuwen deze slaapplek nog. Tijdens wintertellingen in 1998/1999 en december 1999 werden er maximaal 225 vogels waargenomen. Een andere belangrijke slaapplek in Limburg is de Oolderplas bij Herten (o.a. 1100 exemplaren op 31 januari 2000).

De Zilvermeeuw is in het onderzoeksgebied het gehele jaar

Figuur 1: Het aantalsverloop van de Zilvermeeuw te Reinderslooi tussen september en december 1999

aanwezig, waarbij de aantallen in de zomermaanden erg klein zijn. Pas vanaf half september worden regelmatig meer dan 50 exemplaren aangetroffen. Daarna stijgen de aantallen tot meer dan 1500 individuen. In de winter lopen de aantallen behoorlijk op tot ca. 5000 vogels. Het hoogste aantal, 5200, werd vastgesteld op 12 november 1999 (figuur 1). Daarna lopen de aantallen geleidelijk terug tot enkele honderden vogels in februari. In deze tijd zoeken Zilvermeeuwen de buiten Limburg gelegen broedkolonies al weer op. In Zeeuwse kolonies gebeurt dit al vanaf eind december, in Groningse kolonies zo'n twee maanden later. Eind april zijn nog maar enkele tientallen vogels op de Noord-Limburgse slaapplek aanwezig. Elk jaar zijn er zo'n 20 à 30 vogels die overzomereren.

Het gros van de vogels in september en oktober is volwassen.

Hierna trekken de verhoudingen wat meer gelijk met jonge vogels, alhoewel adulte vogels in de meerderheid blijven.

Het aantal Zilvermeeuwen in Noord-Limburg is enigszins vergelijkbaar met de getelde aantallen in Nordrhein-Westfalen. De aantallen zijn echter veel hoger dan die op het Rutbeek en vrijwel alle andere locaties in het Nederlandse binnenland. Ze verbleken echter bij telgegevens uit Drente. Op de VAM zijn regelmatig 10 tot 12.000 exemplaren aanwezig. Ook op het zandgat te Hooogeveen zijn vergelijkbare aantallen te vinden: bijv. op 21 oktober 1999 10.000 vogels (med. R. Offereins).

De winterpopulatie in Nordrhein-Westfalen ligt tussen de 9.000-12.000 exemplaren. De topaantallen komen hier vanaf half november, pieken begin januari, en nemen daarna geleidelijk af.

In het Ruhrgebied zijn drie slaappleaatsen met meer dan 3000 Zilvermeeuwen; dat zijn de Kemnader Stauzee, Halterner Stauzee (Munster) en Alfzee (Osnabruck). Op de rest van de slaappleaatsen komen zelden meer dan 2000 Zilvermeeuwen. Het hoogste getelde aantal was 7500 vogels op de Kemnader Stauzee nabij Dortmund op 13 januari 1995 (Nowakowski & Buchheim, 1996).

Van de Zilvermeeuw zijn twee ondersoorten waargenomen, namelijk *argenteus* en *argentatus*. De Britse Zilvermeeuw ssp. *argenteus* is de algemeenste. Vanaf november arriveren kleinere aantallen Scandinavische Zilvermeeuwen ssp. *argentatus* die vervolgens de hele winter aanwezig blijven. Er zijn enkele waarnemingen van vogels met kenmerken van de geelpotige variëteit "omissus" verricht, en wel op 4 maart 1996, 16 oktober 1998 (2) en 23 oktober 1999.

Kleine Mantelmeeuw *Larus graellsii*

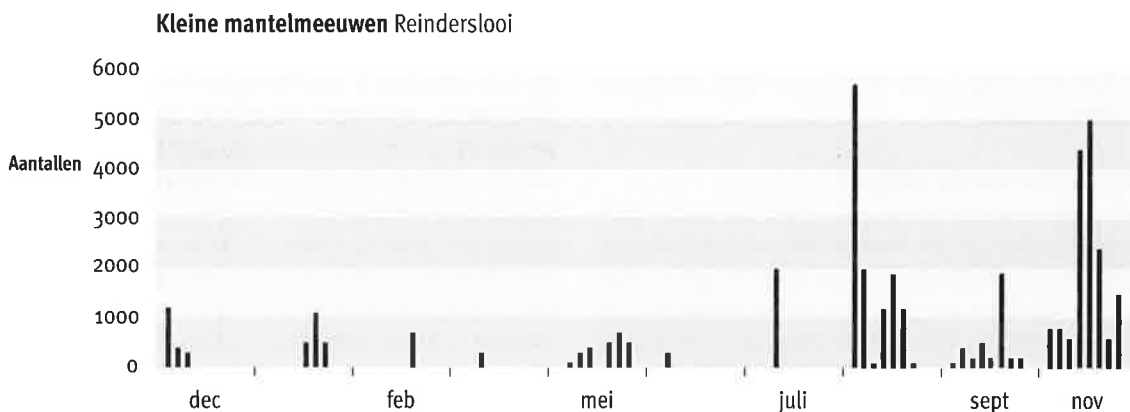
Op 15 september 1957 werd de Kleine mantelmeeuw voor het

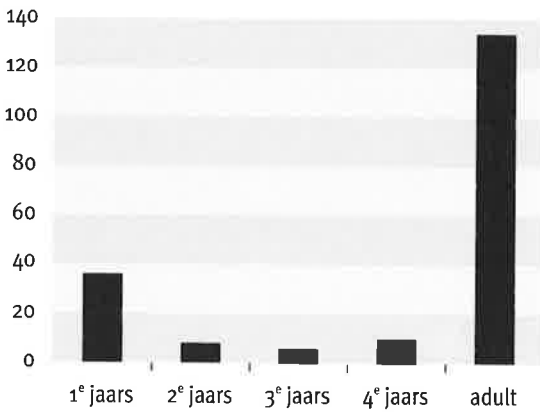
eerst in Limburg vastgesteld en wel te Maastricht (Hens, 1965). De eerste voor Noord-Limburg werden in het onderzoeksgebied gezien op 28 september 1958. In Limburg zijn de gepubliceerde aantallen nooit hoog geweest. Gemelde historische maxima zijn: 11 juli 1993 te Middelaar 465 vogels en begin augustus 1998 op de Oolderplas te Herten 680 vogels.

De Kleine Mantelmeeuw kan het jaar rond aangetroffen worden met de kleinste aantallen in december en januari. Opvallend aan het aantalsverloop zijn de pieken in april/mei, en september/oktober (figuur 2). In deze perioden gaan de Noord-Limburgse aantallen fors over de 3000. Zo zijn recordaantallen genoteerd van 3200 vogels op 10 april 1999 en 5500 vogels op 1 oktober 1999. Daarbuiten kunnen echter ook grote aantallen aanwezig zijn, wat blijkt uit de waarneming van 4500 exemplaren op 25 juli 1995. Niet ieder jaar is het doortrekverloop dus goed vergelijkbaar. In de wintermaanden zijn bijna uitsluitend jonge vogels aanwezig. De rest van het jaar maken volwassen vogels de dienst uit.

In vergelijking met andere binnenlandlocaties zijn de aantallen Kleine Mantelmeeuwen in Noord-Limburg bijzonder hoog. Bij Hooogeveen worden in het voorjaar de meeste vogels gezien met een recordaantal van 329 vogels op 17 april 1999. In het najaar kwamen de aantallen zelden boven de 80. Op de VAM bij Wijster worden aantallen tot 2000 vogels in juli waargenomen (med. R. Offereins), waarschijnlijk betreft het hier broedvogels van de Waddeneilanden. Voor Nordrhein-Westfalen is aardig op te merken dat een schatting van het aantal vogels tussen 23 en 29 juli 1996 uitkomt op 3000 vogels (Deutsch, 1996) terwijl tijdens een telling op 25 juli 1996 op Reinderslooi minimaal 4500 vogels werden geteld. In het voorjaar worden bij onze oosterburen weinig Kleine mantelmeeuwen opgemerkt, terwijl in Noord-Limburg grote aantallen kunnen wor-

Figuur 2: Het aantalsverloop van de Kleine Mantelmeeuw te Reinderslooi tussen december 1998 en november 1999

Figuur 4: De leeftijdsverdeling bij in Noord-Limburg waargenomen Geelpootmeeuwen

(1991). De aantallen "stijgen" pas na het publicatie van enkele identificatieartikelen in de jaren negentig (o.a. Gruber, 1995; Klein & Gruber, 1997; Jonsson, 1998).

De Geelpootmeeuw werd in Noord-Limburg in de periode januari tot juni nauwelijks aangetroffen, in augustus tot december was deze soort bij elke telling aanwezig (figuur 3). In de onderzoeksperiode zijn 865 waarnemingen verricht. Rekening houdend met dubbeltellingen ging het daarbij om omstreeks 516 exemplaren. Van 187 exemplaren is de leeftijd genoteerd en van 329 vogels niet (figuur 4). De telling met het hoogste aantal werd verricht op 4 oktober 1999. Toen werden 100 exemplaren op Klein Vink geteld. Deze aantallen zijn voor Nederlandse begrippen zeer hoog. De hoogst bekende aantallen waren 30+

vogels in september 1989 bij Philippine in Zeeuws-Vlaanderen, en 31 op 4 augustus 1994 in de Ooypolder bij Nijmegen. Enige vergelijking in aantallen is mogelijk met de zandplas te Hoogeveen. Hier werden in de periode oktober 1998 - oktober 1999 in totaal 83 Geelpootmeeuwen vastgesteld tijdens 88 bezoeken (med. R. Offereins). In dezelfde periode werden tijdens 40 bezoeken 240 exemplaren gezien in Noord-Limburg. Te Hoogeveen werden relatief veel eerste-wintervogels vastgesteld. In Noord-Limburg was het merendeel van de Geelpootmeeuwen volwassen.

Vergelijking met Duitse gegevens geeft treffende verschillen aan. In het Ruhrgebied worden maxima aangetroffen van begin tot eind december, en rond half februari (Nowakowski & Buchheim, 1996). Het maximaantal op een slaappleaats in Nordrhein-Westfalen bedraagt 75 exemplaren op 11 februari 1995, met meer onvolwassen dan volwassen vogels. In Noord-Limburg zijn de aantallen dan juist minimaal. Het opvallende is dat in het aan Nordrhein-Westfalen grenzende Niederrhein de topaantallen wel in de zomermaanden bereikt worden. Ook in Hannover is dan sprake van een piekperiode. Nowakowski & Buchheim (1996) veronderstellen dat Geelpootmeeuwen via de rivieren (in Limburg zal dat de Maas zijn) het land binnentrekken, en deze ook als eerste zullen gebruiken als foerageer- en rustplaats. Als de eerste groepen Zilvermeeuwen later in de herfst het rivierengebied bevolken, zullen de Geelpootmeeuwen zich hiermee mengen. Doordat zij meetrokken in de groepen Zilvermeeuwen worden daarna ook andere streken van het land bezocht. Andersom geldt dat de vogels zich ook bij Kleine Mantelmeeuwen kunnen aanslui-

Mediterrane Geelpootmeeuw - K. Lemmens

ten, en zodoende al weer snel kunnen verdwijnen in zuidelijke richting.

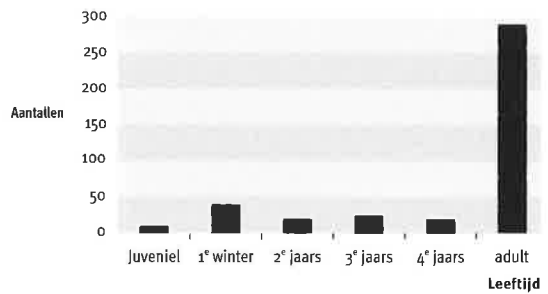
In Noord-Limburg (en ook in Drenthe) werden kleinere en ten- gere Geelpootmeeuwen waargenomen tussen 23 oktober en 12 november 1999. Volgens Nowakowski & Buchheim 1996 die hier ook melding van maken, zouden dit mogelijkwijs vogels van de omstreden vorm "*lusitanicus*" (ook wel Catabricans Meeuw genoemd) kunnen zijn. Andere vormen van de Geelpootmeeuw zijn in Nederland niet waargenomen.

Pontische Meeuw *Larus cachinnans*

Deze soort werd op 25 oktober 1997 voor het eerst in Limburg vastgesteld, en wel op Klein Vink (Knolle et al, 1997; Schols & Van der Coelen, 1998). Ook het voorkomen van deze soort werd pas goed bekend, nadat degelijke identificatieartikelen gepubliceerd waren (o.a. Gruber, 1995; Klein & Gruber, 1997; Jons- son, 1998; Rauste, 1999). Na deze waarneming werd er veel be- ter op deze meeuwen gelet en bleek dat het Midden-Limburgse Plassengebied, de stuw van Borgharen en Oost- Maarland ge- bruikelijke locaties voor de soort zijn. Voordat de Noord-Lim- burgse waarnemingen plaatsvonden, waren in Nederland slechts enkele waarnemingen verricht, met name op het Rut- beek bij Enschede (Overijssel) en op de vuilstort bij Bussloo (Van den Berg & Bosman, 1999). Volgens Van den Berg & Bos- man (1999) is de Pontische meeuw het algemeenst in decem- ber en het minst algemeen in september. In Zuid- en Midden- Limburg is de soort in de periode december tot maart goed ver- tegenwoordigd, met name op het grindgat bij Oost-Maarland (pers.obs), terwijl de Noord-Limburgse aantallen dan stukken lager zijn. Ook hier kan de theorie opgaan die bij de Geelpoot- meeuwen al vermeld wordt, waardoor deze grote aantalsver- schillen tussen locaties enigszins verklaard kunnen worden.

In Noord-Limburg werd bij de Pontische Meeuw zowel in 1998 als in 1999 twee maal een piekperiode vastgesteld en wel in

Leeftijdsoverzicht Pontische meeuw

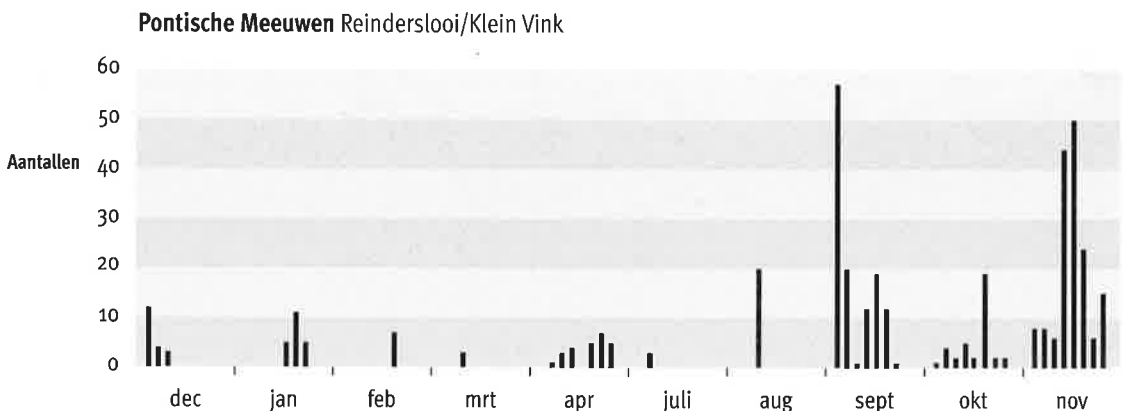

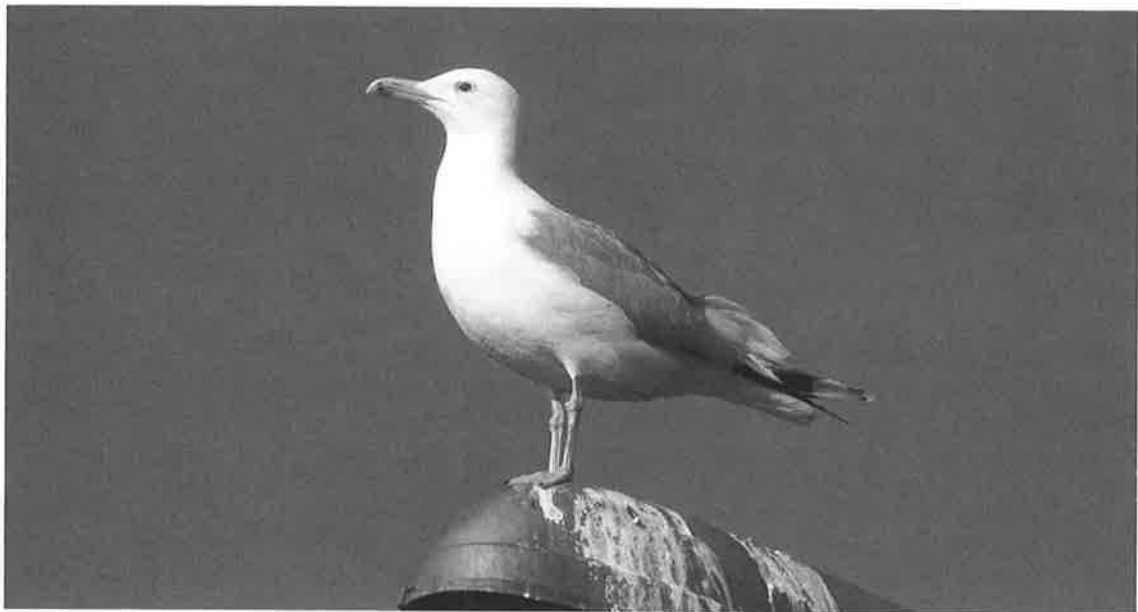
Figuur 6: Leeftijdsverdeling bij in Noord-Limburg waargenomen Ponti- sche Meeuwen

de eerste week van september en de eerste twee weken (fi- guur 5) van november. Deze conclusie is gebaseerd op de waarneming van in totaal 675 exemplaren, waarvan na het eli- mineren van dubbelstellingen een aantal van 515 verschillende vogels overbleef. De hoogste aantallen werden vastgesteld op 3 september 1999 (57) en op 12 november 1999 (50). Van 377 vogels werd de leeftijd genoteerd, van 138 exemplaren niet.

In de periode 1997-99 werden 490 Geelpootmeeuwen waarge- nomen; dezelfde periode leverde 515 Pontische Meeuwen op. Klein & Gruber (1997) houden in de geelpootmeeuwengroep (*Larus michahellis* en *L. cachinnans*) het percentage Pontische Meeuwen op 20-30 %. In Noord-Limburg ligt dit percentage op 49 % Geelpootmeeuwen en 51 % Pontische Meeuwen. Het interessantste vergelijkingsmateriaal komt uit Nordrhein- Westfalen en omliggende Duitse provincies. Hier worden de eerste vogels vanaf eind juli gezien. Piekaantallen worden waargenomen in december en in februari/maart (Klein & Gru- ber, 1997). De aantallen die in januari 1998 in Duitsland geteld werden zijn hoger dan "normaal". Zo werden 2000 vogels in Sachsen waargenomen en ca. 170 in Mecklenburg. De situatie

Figuur 5: Aantalsverloop van de Pontische Meeuw te Reinderslooi tussen december 1998 en november 1999

Pontische Meeuw - K. Lemmens

in Zweden (Jonsson, 1998) is vergelijkbaar met die in Noord-Limburg. Er wordt een toename geregistreerd van half augustus tot in december. In het tweede deel van de winter wordt de soort snel zeldzamer.

Ook in vergelijking met de telresultaten van oktober 1998 - oktober 1999 op het zandgat van Hoogeveen vallen enkele zaken op. Zo werden daar tijdens 88 bezoeken in totaal 112 Pontische Meeuwen vastgesteld (med. R. Offereins). In Noord-Limburg werden in dezelfde tijdsperiode tijdens 40 bezoeken 198 exemplaren vastgesteld. Een groot verschil zit met name in de waargenomen leeftijdsopbouw. Te Hoogeveen werden 51 eerstejaars vogels geteld, terwijl in Noord-Limburg slechts elf exemplaren in dezelfde leeftijdsklasse werden genoteerd. Van de 198 vastgestelde vogels in Noord-Limburg waren er 159

adult (figuur 6); van 112 in Hoogeveen vastgestelde vogels waren er slechts 32 volwassen.

Juvenile vogels kunnen al vroeg opduiken. Zo werd op 16 juli de eerste juveniel gezien op het Oostelijk Eemshaventerrein (Groningen)(med. R. Offereins), deze vogel was tot in augustus aanwezig (pers obs.). Verder zijn nog 5 vogels op 17 juli gezien en op 24 juli 2 vogels op de VAM in Wijster (med. R. Offereins). Op 12 augustus waren pas de eerste twee juvenile vogels op Reinderslooi aanwezig.

Grote Mantelmeeuw *Larus marinus*

De eerste Limburgse waarneming van de Grote Mantelmeeuw werd op 15 januari 1932 verricht bij Venray. Dit betrof een vogel met een Zweedse ring (Hens, 1965).

Pontische meeuwen vallen op tussen de algemene soorten - R. Schols

In het onderzoeksgebied zijn in totaal in de periode 1995 - voorjaar 1999 27 vogels waargenomen. Hiervan waren 19 individuen adult, vier eerste, drie tweede en één vierde kalenderjaars vogel. De meeste vogels werden slechts één keer gezien en de maximale verblijfsduur was een week. Het gros van de waarnemingen ligt tussen 23 oktober en 17 januari. Daar buiten werden nog vogels gezien op 13 april 1999 en op 4 september 1999.

In het najaar van 1999 was de soort talrijker dan ooit tevoren. Vanaf 23 oktober werden op bijna elke telling één of meerdere vogels waargenomen. Op 10 november 1999 waren maar liefst 16 exemplaren aanwezig.

In de rest van Limburg is de soort zeer schaars. Een enkele waarneming komt uit het winterbed van de Maas. In Drenthe zijn de aantallen hoger dan in Noord-Limburg. De kortere afstand tot zee is hiervan een belangrijke oorzaak. Zo werden in januari 2000 vele tientallen Grote Mantelmeeuwen gezien met als maximum 85 vogels op 29 januari. In de winter 1998/1999 was het topaantal "slechts" 9 vogels (med. R. Offereins). In Twente liggen de aantallen meer op het Limburgse niveau; hier worden jaarlijks 2 à 3 vogels waargenomen (Knolle *et al*, 1998).

Baltische Mantelmeeuw *Larus fuscus*

Twee maal is de Baltische Mantelmeeuw waargenomen:

23 april 1999, tweede zomerkleed, Reinderslooi

5 en 6 november 1999, tweede zomerkleed ruiend naar derde winterkleed, zowel op Reinderslooi als Klein Vink.

Deze gevallen zijn nu bij het CDNA ingediend en zouden bij ac-

ceptatie de eerste twee voor Limburg betekenen. De eerder genoemde gevallen in Berlijn (1999) komen te vervallen.

Grote Burgemeester *Larus hyperboreus*

Twee waarnemingen van Grote burgemeesters tijdens de tellingen:

18 april 1998, derde kalenderjaar, Klein Vink.

2 tot 4 april 1999 tweede kalenderjaar, Reinderslooi.

Het betreft hier de vierde en vijfde waarneming voor Limburg.

Kleine Burgemeester *Larus glaucooides*

Vier waarnemingen betreffende vijf exemplaren van deze soort binnen het gebied:

22 - 26 januari 1994, langs de Ayerbandweg te Ayen, op de laatste datum dood gevonden (Palmen, 1995)

1 - 2 april 1995, 2 resp. 1 ex., Klein Vink, het ging hierbij om een eerste en tweede winterkleed vogel.

12 januari 1996, 1 tweede winterkleed exemplaar, Klein Vink

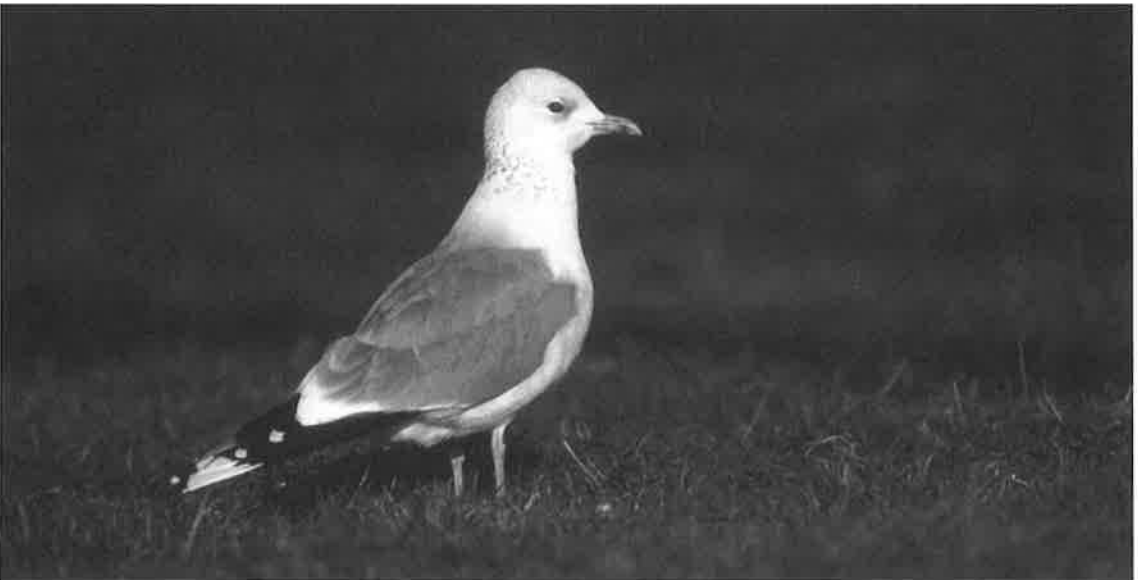
14 en 15 december 1997, 1 eerste winterkleed exemplaar, Klein Vink (Van den Berg & Bosman)

Buiten de Noord-Limburgse exemplaren werden nog drie vogels binnen de provinciegrenzen waargenomen.

Een eerder gepubliceerde waarneming komt te vervallen. De beschreven vogel betrof waarschijnlijk een afwijkende eerste winter Zilvermeeuw (Jansen, 1992).

Stormmeeuw *Larus canus*

De eerste Stormmeeuw voor Limburg werd al in juni 1896 bij Weert verzameld (Hens, 1965) en de eerste voor het werkge-

Stormmeeuw - R. Schols

bied werd 6 augustus 1961 bij Arcen gezien. Tot halverwege de jaren vijftig was de soort een zeldzame verschijning in Limburg. De soort is nu in Limburg broedvogel met drie broedparen in 1993-1997 (van Noorden & Schols, 1999).

Op beide onderzoekslocaties is de Stormmeeuw het gehele jaar aanwezig. Bij een koudeinval ten noorden en/of oosten van Nederland nemen de aantallen iets toe. Ook hoge waterstanden van de Maas leveren meer Stormmeeuwen op. Als hoogste aantal binnen de onderzoeksperiode geldt een aantal van 635 ex. op 4 december 1999. Buiten deze periode werd op 22 januari 2000 op Reinderslooi het aantal van 1875 vogels vastgesteld. Ook in de rest van Limburg piekt deze soort nooit met grote aantallen. Ganzevles *et al* (1985) meldt een topaantal van 1050 tijdens de watervogeltelling van januari 1980. In de winter 1993/1994 wordt het aantal van 1193 Stormmeeuwen genoemd in de watervogeltellingsaantallen in Van Roomen *et al*, (1997).

Kokmeeuw *Larus ridibundus*

Vanaf ca 1920 tot 1995 kwamen Kokmeeuwen tot broeden in Noord-Limburg op zowel de Bergerheide als op Landgoed de Hamert. Sedert 1995 broeden er geen Kokmeeuwen meer in het onderzoeksgebied.

De aantallen waargenomen Kokmeeuwen op Reinderslooi zijn nooit erg hoog. Het aantal komt zelden boven de 7000 vogels uit. Piekaantallen worden in november en december bereikt. Opvallend daarbij is de grote variatie in aantallen tussen twee verschillende winters. In het november 1998 verbleven er maximaal ca 2800 vogels, een jaar later waren dit er bijna 7000. Gedurende de zomermaanden overnachten enkele honderden vogels op de slaappleaats. Een belangrijke factor die de aantallen Kokmeeuwen sterk beïnvloed is de waterstand van de Maas. Bij hoge waterstanden ontstaan plas-dras-situaties in de weilanden langs de Maas. Deze trekken grote aantallen Kokmeeuwen aan, wat ook tot uiting komt in de aantallen op de gemeenschappelijke slaappleaatsen.

Dwergmeeuw *Larus minutus*

De eerste Limburgse Dwergmeeuw werd op 12 februari 1929 gezien. Tot 1965 werden er vijf waarnemingen verricht, waarvan ook de eerste in het onderzochte gebied: 3 ex van 20 tot 27 mei 1962 in Nationaal park de Hamert (Hens, 1965).

De afgelopen jaren werd slechts één vogel gezien en wel op 11 april 1996 een adult vliegend over de Maas bij Arcen, richting Reinderslooi. Dit aantal is zeer laag vergeleken met de rest van de provincie. Zo werden in het voorjaar van 1994 grote aantallen waargenomen in Zuid-Limburg (Schols & Lemmens, 1994). Scheres (1990) maakt voor de periode 1990-1995 melding van diverse doortrekkers over de Maas bij Steyl. Dwergmeeuwen

lijken dus geen gebruik te maken van Noord-Limburgse slaappleaatsen.

Drieteenmeeuw *Rissa tridactyla*

De eerste Limburgse waarneming vond plaats in Noord-Limburg. In januari 1926 werd een exemplaar geschoten te Arcen. Daarna is slechts één waarneming toegevoegd: een vogel in eerste winterkleed op 24 november 1997 op Klein Vink (med. R. Winters & T. Bakker). In de rest van Limburg zijn nog 19 andere waarnemingen bekend, vooral uit Zuid-Limburg (Oost-Maarland e.o.)

Zwartkopmeeuw *Larus melanocephalus*

Het eerste geval voor Limburg betreft ook gelijk een broedgeval dat plaatsvond in de Ospelsepeel bij Nederweert in 1962 (Hens, 1965). De eerste vogel in het onderzoeksgebied werd in juni 1971 vastgesteld op de Bergerheide, ook hier betrof het een broedgeval (Roelofs, 1993). In 1993 vertoefde wederom een paartje op de Bergerheide.

In de onderzoeksperiode zijn drie waarnemingen verricht:

- 4 maart 1996, een vogel in adult zomerkleed, Klein Vink,
- 6 april 1999, een tweede zomerkleed te Reinderslooi
- 4 december 1999, een eerste winterkleed te Reinderslooi.

De aantallen van deze meeuw in Noord-Limburg blijven een beetje achter bij het landelijke beeld dat gekenmerkt wordt door een sterke toename. De laatste jaren wordt de soort in de rest van Limburg regelmatig waargenomen, vooral in april en mei, en soms wordt ook overwinterd. De situatie van andere locaties zoals bijv. het Rutbeek verschilt compleet met Noord-Limburg. In dit Twentse gebied wordt de Zwartkopmeeuw elk jaar in variërende aantallen aangetroffen in bijna elke maand van het jaar (Knolle *et al*, 1998). Ook bij Hoogeveen worden jaarlijks enkele Zwartkopmeeuwen vastgesteld (med. R. Offereins).

Hybriden en kleurvariaties

Er werd de afgelopen jaren tweemaal een hybride meeuw waargenomen. Eén exemplaar kon als adulte hybride Geelpootmeeuw x Zilvermeeuw opgeschreven worden. Deze vogel verbleef van 16 juli tot 18 september 1996 langs de Maas bij Broekhuizen. Een adulte hybride Grote Burgemeester x Zilvermeeuw werd op 23 en 29 oktober 1999 gezien op Klein Vink. Behalve deze hybriden werden enkele malen afwijkend getekende meeuwen aangetroffen. Zo werden diverse malen zowel Kleine Mantelmeeuwen als Zilvermeeuw met witte handpenen waargenomen, en éénmaal en compleet witte Kokmeeuw.

Ringaflezingen

Vanwege de waarnemingsafstanden werden tot op heden alleen kleurringen en vleugelmerken afgelezen. Alleen de mel-

dingen die van de ringer werden ontvangen zijn opgenomen. Er werden 10 Zilvermeeuwen afgelezen die alle op de vuilstort van Datteln (Duitsland) geringd werden. Het markante is dat bijna al deze vogels blijkens hun terugmeldingen nagenoeg continu in Duitsland verbleven. Uitwisseling vindt echter toch wel plaats. Eén vogel die op Klein Vink is opgemerkt, werd later ook op de VAM waargenomen (med. A. Buchheim).

Een vijftal Nederlandse kleurringen werd afgelezen. Deze waren afkomstig van Texel (2), Schiermonnikoog, Rottumerplaat en Maasvlakte (med. A. Spaans). Verder werd nog een vogel met een ring uit Le Portel (Noord-Frankrijk) waargenomen.

Van de Kleine Mantelmeeuw werden acht vogels afgelezen. Deze kwamen van Bristol (Groot-Brittannië), Amrum (Duitsland), IJmuiden, Maasvlakte (3) en Europoort (2) (med. N. van Swelm, A. Spaans & P. Rock).

Tweemaal werd een Geelpootmeeuw afgelezen. Een vogel uit 1999 bleek afkomstig uit een kleine kolonie op de Duits/Franse grens nabij Straatsburg (med. M. Boschert); een andere vogel werd in 1998 gezien en was geringd in de Po-Delta nabij Venetië (med. N. Baccetti).

Toekomst

Vanwege nieuw Europees beleid ten aanzien van het storten van huisvuil op vuilstortplaatsen, zullen wij de komende jaren naar verwachting minder grote meeuwen in het binnenland gaan zien. Het nieuwe stortbeleid houdt in dat eetbaar afval uitgesorteerd wordt en niet meer direct op de stort terecht komt. Daarnaast worden stortplaatsen snel afgedekt. Omdat het eetbare afval een belangrijke voedselbron is voor grote meeuwen in het binnenland zullen ze in aantal afnemen. Op de VAM, waar de het nieuwe stortbeleid al uitgevoerd wordt, lijken de eerste schattingen voor meeuwen aantallen al op een afname te wijzen (med. R. Winters). Of deze aantalsafname ook effect zal hebben op de Nederlandse broedpopulaties is afwachten. Het is daarom interessant om dit verschijnsel, al dan niet aan de hand van (slaapplaats)tellingen nauwkeurig te volgen de komende jaren.

WOORD VAN DANK

Dit artikel was minder volledig geweest zonder de aanvullende waarnemingen van Patrick Palmen en Bert-Jan Luijendijk. Een belangrijke bijdrage werd geleverd door Rudy Offereins, hij voorzag het artikel van commentaar en leverde de gegevens uit Drenthe aan. Tevens dank aan Pim Wolf, Paul Knolle, Max Berlijn en Rik Winters voor het leveren van commentaar op dit artikel. Norman van Swelm, Arie Spaans en Andreas Buchheim worden bedankt voor het verstrekken van gegevens van kleuringprojecten. En verder een woord van dank aan de volgende personen: Ran Schols, Robert Keizer, Maarten van Steenis en Theo Bakker.

LITERATUUR

- Arbeitsgruppe Möwen**, 1996. *Die Winterbestände von Möwen (Laridae) in Nordrhein-Westfalen*
Ergebnisse dreijähriger Synchronzählungen. Charadrius 32: 149-155.
- Berlijn, A.**, 1999. *Baltische Mantelmeeuw, een nieuwe uitdaging voor de meeuwenliefhebber, een nieuwe uitdaging voor de meeuwenliefhebber. Limburgse Vogels* 10(1): 21-23
- Deutsch, A., S. Pleinis, G. Sennert & K. Hubatsch**, 1996. *Die Herringsmöwe (Larus fuscus) als Sommergast in Nordrhein-Westfalen. Charadrius* 32: 206-219.
- Ebels, E.B., P.Knolle & J.M. van Muiswinkel**, 1996. *Kaspische Geelpootmeeuw bij Geldermalsen in december 1991. Dutch Birding* 18: 302-304.
- Ganzevles, W., F.Hustings, F.Schepers, J.Ummels & W.Vergoossen**, 1985. *Vogels in Limburg. Natuurhistorisch Genootschap in Limburg. Maastricht.*
- Gruber, D.**, 1995. *Die Kennzeichen und das Vorkommen der Wei(kopfmöwe Larus cachinnans in Europa. Limicola* 9: 121-165.
- Hens, P.A.**, 1965. *Avifauna van de Nederlandse provincie Limburg benevens een vergelijking met die der aangrenzende gebieden. Publicaties Natuurhistorisch Genootschap Limburg. Maastricht.*
- Jansen, J.** 1992. *Waarneming van een Kleine Burgemeester in Limburg. Limburgse Vogels* 4: 114-115.
- Jonsson, L.**, 1998. *Yellow-legged gulls and yellow-legged Herring Gulls in the Baltic. Alula* 3: 74-100.
- Klein R. & D. Gruber**, 1997. *Die Bestimmung und taxonomische Stellung der in Mitteleuropa auftretenden Wei(kopfmöwe Larus cachinnans. Limicola* 11: 49-75.
- Knolle P., J.Jansen & P.Palmen**, 1997. *Pontische Meeuwen bij Enschede en Noord-Limburg. Dutch Birding* 19: 319-320.
- Knolle P., R. Langjouw & R. de By**, 1998. *Vogels in Twente. Het landschap, de vogels, vijftien wandelingen. Hengelo.*
- Van Noorden, B. & R. Schols**, 1999. *Aantalsschattingen van de Limburgse broedvogels in 1998. Limburgse Vogels* 10: 34-45.
- Nowakowski, J. & A. Buchheim**, 1996. *Phänologie der Gro(möwen an zwei Schlafplätzen in Ruhrgebiet. Charadrius* 32: 156-163.
- Palmen, P.**, 1994. *Kleine Burgemeester bij Nieuw-Bergen, januari 1994. Limburgse Vogels* 1: 26-27.
- Rauste, V.**, 1999. *Kennzeichen und Mauser von "Baltischen Herringsmöwen" Larus (fuscus) fuscus und "Tundramöwen L. (fuscus) heuglini. Teil I. Limicola* 13: 105-128.
- Rauste, V.**, 1999. *Kennzeichen und Mauser von "Baltischen Herringsmöwen" Larus (fuscus) fuscus und "Tundramöwen L. (fuscus) heuglini. Teil II. Limicola* 13: 153-188.
- Roelofs, B.**, 1993. *Tweede broedgeval Zwartkopmeeuw in Limburg reeds in 1971! Limburgse vogels* 4: 76-77.
- Roomen, M. van, F. Hustings, T. Cuypers, J. & P.Gabriëls**, 1997. *Watervogels in het Middenlimburgse Maasplassengebied in de winters 1991/1992 tot en met 1995/1996. Limburgse Vogels* 8: 27-36.
- Sangster, G., C.J. Hazevoet, R. Escola, A.B. van den Berg & C.S. Roselaar**, 1998. *Dutch avifaunal list: species concepts, taxonomic instability, and taxonomic changes in 1998. Dutch Birding* 20: 22-32.

Schepers, F. 1991. Geelpootmeeuwen in het Zuidelijk Maasdal. *Limburgse Vogels* 2: 52-54.

Scheres, W. 1990. Waarnemingen van sterns in het Maasgebied bij Tege-len. *Limburgse Vogels* 1: 20-22.

Schols, R. & J. van der Coelen, 1998. *Pontische Meeuwen; voor wie er oog voor heeft.* *Limburgse Vogels* 1: 14-18.

Schols, R. & K. Lemmens, 1994. *Veel Dwergmeeuwen in het zuidelijke Maasdal, voorjaar 1994.* *Limburgse Vogels* 5: 61-62.

Justin Jansen, Ribesweg 4, 9699 SM Vriescheloo

Bonte Tapuit bij Nederweert in november 1999: nieuw voor Limburg

Raymond Pahlplatz & Karin Linders

Op dinsdagochtend 9 november 1999 werd zoals gewoonlijk de hond uitgelaten. Op de hoek van de Rijksweg Zuid met de Hulsenweg in Nederweert, ter hoogte van aanhangwagenbedrijf "Raema", vloog een vogeltje op uit de berm en ging zitten op het prikkeldraad. Het was meteen duidelijk dat het een tapuit was. De vogel viel echter op door de ten opzichte van normale Tapuiten afwijkende bruine kleur van de bovendelen, het ontbreken van een wenkbrauwstreep en de tekening van het zwart op de staart. Ook was de vogel niet schuw. Een tapuit in november op zo'n plek, dat was vreemd, en er werd onmiddellijk gedacht aan een Blonde of Bonte Tapuit.

Beschrijving en determinatie

De beschrijving is gemaakt op basis van aantekeningen en dia's van Raymond Pahlplatz en aantekeningen van Max Berlijn. Daarbij dient te worden opgemerkt dat de vogel zowel tijdens zeer donker en regenachtig weer als tijdens zonnige periodes werd gezien. Met donker weer konden details van met name de koptekening nauwelijks worden waargenomen.

Grootte en postuur: Als Tapuit, maar leek iets meer gedrongen. Houding minder rechtopstaand en meer horizontaal in vergelijking met Tapuit. In zit (buitenste) handpennen elkaar duidelijk kruisend.

Kop: Overwegend bruingrijs, zonder "warme" roodbruine kleuren. Wenkbrauwstreep onduidelijk en vaag, voornamelijk achter het oog zichtbaar (bij donkere weersomstandigheden echter nauwelijks zichtbaar). Oorstreek donkerder, contrasterend met iets lichtere wenkbrauwstreep, achter- en zijhals. Smalle oogring aanwezig, vooral duidelijk aan bovenzijde van het oog.

Bonte Tapuit - R. Schols

Kin en keel licht, lichtgrijs tot vuilwit.

Bovendelen: Mantel en schouder met zelfde tot iets donkerder bruingrijze kleur als kop. Lichtere schubjes aan veerranden zichtbaar.

Onderdelen: Duidelijk borstbandje aanwezig, lichtbruin, maar zonder warme grondkleur. Naar zijborst toe iets donkerder en iets roodbruin wordend. Vrij scherp afgetekend tegen lichtere keel en crèmekleurige tot vuilwitte buik. Anaalstreek scherp begrensd en wit.

Vleugel: Grote, middelste en kleine dekveren donker met lichte randen. Op afstand vormen de toppen van de grote dekveren een duidelijk waarneembare lichte vleugelstreep. Van dichtbij zijn lichtgetopte middelste dekveren als tweede kleine vleugelstreep waarneembaar. Op grotere afstand leken de middelste dekveren samen met de kleine dekveren een lichtere vlek te vormen. Grote handdekveren en tertials eveneens donker met lichte randen. Handpenprojectie lang. Handpennen en armpennen donker met lichte randen. Bij gesloten vleugel vormen laatste onopvallende lichtere vlek.

Bonte Tapuit - R. Schols

Staat: Als Tapuit, met omgekeerde zwarte T op staart, de zwarte delen op de buitenste staartpennen echter zichtbaar hoger oplopend. De zwarte eindband op de staart daardoor niet recht afgesneden, maar meer “ankervormig”.

Naakte delen: Iris, snavel en poten zwart.

Gedrag: Als Tapuit, regelmatig zittend op lage uitzichtposten (takken, paaltjes, prikkeldraad) in de wegberm. Ook vaak op verharde terreinen verblijvend en fouragerend tussen geparkeerde auto's en aanhangwagens. Soms gedurende korte periode zittend op nok of dakgoot van hoger gebouw. De vogel fourageerde op de grond, vaak gedurende langere tijd. Niet schuw, regelmatig tot op 3 tot 4 meter benaderbaar, soms nog dichterbij.

De determinatie was niet eenvoudig en nam enige tijd in beslag. Vergelijking van de tapuit met foto's van Bonte en Blonde Tapuiten in Dutch Birding gaven richting aan het zoeken. Belangrijk kenmerk vormde de grondkleur van het verenkleed. Blonde Tapuiten hebben een warm gekleurd (“zeemkleurig”) verenkleed. De vogel had echter een koude grondkleur op de

bruingrijze delen, een koude, grijzige borstband en een lange handpenprojectie. De combinatie van al deze kenmerken pasten alle goed op een vrouwtje Bonte Tapuit. Zowel Cramp (1988) als Ullman (1994) merken op dat leeftijdsbepaling tussen van zomer- naar winterkleed geruide adulte en eerste winterkleed vogels zeer moeilijk is. Het ging hier zeer waarschijnlijk om een eerste winter vrouwtje vanwege de bruine gloed op de handpennen en de brede witte zomen van de handdekveren (Plomp, 2000).

Verblijf

De vogel verbleef gedurende drie dagen in de berm van de Rijksweg Zuid en de Hulsenweg, aan de rand van industrieterrein Budschop. De favoriete berm grensde aan een autobedrijf en een aanhangwagenbedrijf. Cramp (1988) vermeldt dat Bonte Tapuiten in het overwinteringsgebied regelmatig in de nabijheid van bebouwing voorkomen. De berm was tamelijk steil en net gemaaid, waardoor voedsel makkelijk bereikbaar was. Een aantal keren werd waargenomen hoe de tapuit prooien als spinnen, rupsjes en emelten naar binnen werkte. De vogel leek in een goede conditie te verkeren. In de nacht van 11 op 12 november is de vogel waarschijnlijk verder getrokken.

Voorkomen

Het broedgebied van de Bonte Tapuit strekt zich uit van de kusten van Bulgarije en Roemenië tot voorbij het Baikalmeer in Rusland. De soort overwintert in Oost- en Noordoost Afrika, van Egypte tot Kenia (Cramp, 1988). In Noordwest-Europa wordt de Bonte Tapuit vrijwel jaarlijks als dwaalgast aangetroffen. In Nederland waren tot het najaar van 1999 5 waarnemingen bekend (van den Berg & Bosman, 1999). In het najaar van 1999 werden nog twee Bonte Tapuiten waargenomen, op Texel en bij Huizen. De vogel in Nederweert is de achtste voor Nederland en de eerste in het binnenland.

LITERATUUR

- Berg, A.B van den & C.A.W. Bosman, 1999. *Zeldzame vogels van Nederland*. GMB Uitgeverij, Haarlem/ Stichting uitgeverij van de KNNV, Utrecht.
- Cramp, S., 1988. *The Birds of the Western Palearctic, volume 5*. OUP, Oxford.
- Plomp, M., 2000. *Video-jaaroverzicht 1999*.
- Ullman M. 1994. *Identification of Pied Wheatear and Eastern Black-eared Wheatear*. *Dutch Birding* 16(5): 186 - 194.
- Raymond Pahlplatz & Karin Linders, *Beatrixstraat 6, 6031 BC Nederweert*

Grote Zilverreiger te Meers - K. Lemmens

hals over kop Texel verlaten! Op zoek naar vis (die er niet was) schoonde de vogel en passant het ven op, om na enige startproblemen tegen het middaguur op te stijgen en uit het zicht te verdwijnen. Hierbij bleek dat de pennen van de rechtervleugel wel erg gehavend waren..... (Ger Frenken en vele andere waarnemers). Het beest werd op 12 oktober in de nabijheid teruggevonden en wel op de plas van Reinderslooi, waar hij/zij tot de 18e aanwezig bleef. Aan het ontsappingsgehalte van de juveniele *Kleine Pelikaan* die op 13 oktober te Gulpen werd gevangen, hoeft in elk geval niet getwijfeld te worden.

Op 29 december werden twee *Roerdompen* opgemerkt in de Kerkeweerd bij Stokkem (KUR). Eén (steeds dezelfde?) *Kleine Zilverreiger* werd tussen 1 september en 11 oktober regelmatig doorgegeven van de locaties Roosteren, Stevensweert, Grevenbicht en Meers. Op de laatstgenoemde plek verbleven van 18 tot 21 september zelfs twee exemplaren (DOL). De *Grote Zilverreiger* deed even dapper mee. Op 19 september pendelde er een tussen Rijkel en de Bouxweerd (MAP, LEU), terwijl twee dagen later een vogel te Meers aan de grond kwam (DOL). Vanaf 28 oktober sloeg er een aan het overwinteren in De Banen, Nederweert (DOE, OVA). Frappant is het aantal van 40 *Blauwe Reigers* dat op 5 oktober de trektelpost Mariahoop passeerde (REN). Een *Zwarte Ooievaar* zeilde op 5 september over de Schinveldse Bossen (QUA). Van zijn witte neef ontvingen we geen enkele melding!

Half december werden bij Afferden 62 *Knobbelzwanen* geteld (HUS). De eerste *Kleine Zwanen*, drie in getal, verschenen op 3 november in De Wetering bij Nederweert en brachten daar de rest van het millennium door (DOE). Een fikse club van 108 exemplaren pleisterde half december te Milsbeek (HUS). In december doken de volgende *Wilde Zwanen* op: twee in De Wetering, twee bij Grevenbicht en één bij Grubbenvorst (DOE, SCL, NOO).

Rietganzen waren aan de vroege kant, met op 19 oktober reeds 67 vogels in de Deurnse Peel (NOO). Op Tweede Kerstdag vlogen er ca 2.500 over Kerkrade (BNS), een voor Zuid-Limburg ongehoord aantal. Vier dagen later pleisterde een zelfde aantal in het Schepersbergpeelke bij Meijel (DOE). Er werd overigens geen enkele Taigarietgans gemeld. Een oplettende waarnemer zag op 25 oktober twee *Kleine Rietganzen* over de trektelpost Mulderskop, Mook vliegen (HUS). Op dezelfde plek kon hij op 17 oktober reeds 1.156 *Kolganzen* zien passeren. De meeste pleisteraars waren bij Stevensweert te vinden: half december bijna 2.000 vogels (VRE). Op 15 oktober vlogen 800 *Grauwe Ganzen* over De Brandt, Stevensweert (SMT). Half december hielden vijf *Indische Ganzen* het grindgat van Itteren in de gaten (KLO, POC). Een groep van 55 *Canadese Ganzen* (vergezeld van een Brandgans) stapte op 27 september rond in het Ransdalerveld ten westen van Ubachsberg (OVA). Blijkens de kleurringen waren de vogels afkomstig uit de omgeving van Aken. Een paar dagen later werden er 62 geteld op het stuwmeer van

Vogelwaarnemingen

Aflevering 14, september tot en met december 1999

Hieronder vindt u het 14e waarnemingenoverzicht van het Vogelarchief Limburg. Omdat sommige waarnemingen pas laat of zelfs helemaal niet worden ingestuurd is dit overzicht helaas niet compleet. Wij houden ons aanbevolen voor aanvullingen. Bij deze een greep uit de bijna 3.100 waarnemingen uit de periode september tot en met december 1999.

Duikers tot ganzen

Duikerliefhebbers kwamen in het staartje van de vorige eeuw behoorlijk aan hun trekken. De eerste *Roodkeelduiker* zwom op 6 november op de plas van Reinderslooi, Bergen (PAL). Volgens waren twee vogels vanaf 21 november een maand lang present te Negenoord, Stokkem (VRE, SMT, REN, RO). Een vette klapper arriveerde op 27 november, toen een adulte *Ijsduiker* werd ontdekt op de WML-plas bij Heel (BEL, REN, EVE, LEP). De vogel bleef tot half januari aanwezig! Om de trits compleet te maken verschenen op dezelfde plas twee volwassen *Parelduikers* op 5 december (LEP). Deze Sinterklaasurprise was helaas

slechts voor één waarnemer weggelegd, want de vogels stegen na 20 minuten op om in zuidoostelijke richting te verdwijnen. Op zoek naar een Beierse Stausee? Voor degene die de eerste Geelsnavelduiker voor Limburg ontdekt stellen de auteurs van deze rubriek een culinaire traktatie ter beschikking, mits we de vogel zelf te zien krijgen natuurlijk.

We blijven nog even in Heel, want op 30 december werd daar het leuke winteraantal van 22 *Dodaarzen* geturfd (EVE). De meeste *Futen* daarentegen verkozen het grindgat van Oost-Maarland (eind november 150 ex., CO). Wordt de *Roodhalsfuut* steeds zeldzamer in onze contreien? De enige vogel stamt van Osen op 16 oktober (SCA). De *Kuifduiker* van Negenoord, Stokkem is zeker de moeite van het vermelden waard (5 december, REN). Voor de *Geoorde Fuut* tenslotte kon je alleen terecht in de Groote Peel, met één vogel op 4 september en twee op 9 oktober (NOO, BRI).

Op de Kerkeweerd bij Stokkem werden op 10 oktober niet minder dan 1.250 *Aalscholvers* geregistreerd (VRE). Next best was het grindgat van Oost-Maarland met 550 vogels in het begin van dezelfde maand (CO). De directeur van het Limburgs Landschap veroorzaakte een heuse twitch door op de avond van 6 oktober een adulte *Roze Pelikaan* te ontdekken op het Driessensven, Bergerheide! De volgende ochtend waren vele vogelaars van heinde en verre aanwezig: sommigen hadden zelfs

Of deze Pelikaan wild was, zal altijd wel een vraag blijven - P. Palmen

Een grote groep Witwangsterns nabij Maastricht in mei 1999

De Pietersplas, de noordelijke uitloper van het grindgat Oost-Maarland blijkt de laatste jaren vooral tijdens de voorjaarsstrek leuke soorten op te leveren. Het lijkt er op dat veel vogels de Noord-Zuid lopende rivier de Maas volgen op hun route naar hun broed- of overwinteringsgebied. In het voorjaar komen ze op deze route vooral met slecht weer in een soort "migrant trap" terecht, doordat ze via de Maas plotseling een grote stad als Maastricht voor zich zien opdoemen. Ze hebben dan de neiging om op de Pietersplas beter weer af te wachten en kunnen tegelijk, al foeragerend op krachten komen. Dit kan resulteren in grote groepen zwaluwen, maar ook Dwergmeeuwen en moerassterns vertonen dit gedrag. Naast de Zwarte Stern zijn er de laatste jaren ook Witwang- en enkele Witvleugelsterns gezien

Op 1 mei 1999 ontdekte Leo Spoormakers in de ochtend een groepje van drie Witwangsterns boven de Maas tussen Borgharen en Smeermaas. Later op de dag vond hij een groep van negen vogels nabij de Hoogeweerd te Maastricht, mogelijk bestaande uit deze drie vogels aangevuld met andere exemplaren. Hierna werd een aantal vogelaars over deze waarneming geïnformeerd en werd de waarneming op de Limburgse telefooncirkel en het Nederlandse semafoonsysteem geplaatst, zodat in de namiddag en vroege avond geïnteresseerden naar de Pietersplas togen om daar een groep van inmiddels 14 vogels te aanschouwen. Het was hierbij zeer indrukwekkend om deze groep vaak op korte afstand te zien foerageren, hierbij frequent hun krassende, aan een Kwartelkoning herinnerend roep ten gehore brengend. Soms gingen de vogels op de in het water staande palen zitten rusten en poetsen; soms vlogen ze in een hechte groep als steltlopers zwenkend over de plas. Vermoedelijk zijn ze later op de avond toch doorgetrokken, zodat enkele vogelaars die de volgende dag hun geluk beproefden helaas geen enkele Witwangstern meer aantroffen. Deze waarneming betrof de grootste groep Witwangsterns die sinds lange tijd in Nederland is waargenomen. Het voorjaar van 1999 was overigens in geheel Nederland goed voor deze soort met ongeveer 40 waarnemingen, waaronder een uiteindelijk mislukt broedgeval met twee kuikens op het Soerendonks Goor in Noord-Brabant, op korte afstand met de grens van Limburg.

sterns gemeld, met vanaf 1965 tot en met 1999 15 gevallen met in totaal 41 exemplaren. Alle gevallen op één na hadden betrekking op voorjaarsgevallen met als vroegste datum 18 april (1998 op de Pietersplas) en als laatste waarneming voor deze periode 22 juni (1980 op de Brandt). De enige najaarswaarneming betrof één vogel op de Kis nabij Stevensweert op 21 juli 1968. Voor een volledig overzicht van de waarnemingen die bekend zijn bij het Limburgs Vogelarchief verwijs ik naar onderstaande tabel.

15-5-1967	1	ex., de Banen nabij Nederweert
21-7-1968	1	ex., de Kis nabij Stevensweert
18-5-1974	1	ex., de Meerbaansblaak op de Groote Peel
16-5-1975	2	ex., de Cranenweyer nabij Kerkrade
14-6-1977	1	ex., de Eijsder Beemden nabij Oost-Maarland
19 t/m 22-6-1980	2	ex., de Brandt bij Stevensweert
8-5-1988	4	ex., Maas nabij Baarlo-Tegelen
4-5-1995	4	ex., de Eijsder Beemden bij Oost-Maarland
20-5-1996	2	ex., Kerkeweerd nabij Obbicht (zowel in Nederland als België rondvliegend)
18-4-1998	1	ex., Pietersplas nabij Maastricht
27-4-1998	1	ex., Pietersplas nabij Maastricht
25-4-1999	1	ex., de Kerkeweerd nabij Obbicht
1-5-1999	3	ex., de Maas nabij Borgharen-Smeermaas
	14	ex., Pietersplas nabij Maastricht
5-5-1999	3	ex., Pietersplas nabij Maastricht

In de periode voor 1965 moeten we afgaan op de vermeldingen in het beroemde boek van de heer Hens (1965). Deze vermeldt in 1938 een kleine broedkolonie van 8 paartjes nabij Nederweert (vrijwel zeker op de Zoom (Mond.med. C. van Seggelen)), welke met goed gevolg gebroed hebben. Tevens vermeldt hij nog een vogel op 21 juni 1946 nabij de Zoom, en een vogel op 26 mei 1958 bij de stuw van Borgharen.

Hierbij dank ik Ran Schols en Justin Jansen voor de aangeleverde informatie.

LITERATUUR

Hens, P.A., 1965. *De avifauna van de Provincie Limburg. Benevens een vergelijking van die der aangrenzende gebieden. Natuurhistorisch Genootschap, Maastricht.*

Max Berlijn, *Wilhelminastraat 9, 6285 AS Epen*

In Limburg worden de laatste jaren bijna jaarlijks Witwang-

Net na de besproken periode werd deze tweede Witbuik Rotgans voor Limburg gevonden op de Brandt - K. Lemmens

Kerkrade (SCA), terwijl eenzelfde aantal op 24 oktober de Klauwenhof bij Maaseik frequenteerde (VRE). Tsjja, en dan de *Brandganzen*. Op 26 september vlogen er 52 over Reinderslooi, Bergen (JAE) en op 6 en 7 november zaten er 75 bij de Klauwenhof, Maaseik (ROJ). Een *Roodhalsgans* zat van 4 tot 6 december op de Klauwenhof bij Maaseik (VRE, REN, BEL). De echte liefhebbers van *Nijlganzen* gaan in december óf naar het Koningsven bij Milsbeek (255 ex., HUS) óf naar Grevenbicht (270, SCL). *Casarca's* werden van maar vier plekken doorgegeven: Grevenbicht-Stokkem (max. 4, SCL, VRE, CRT), Geulle (2, BEL), Milsbeek (max. 3, HUS) en de Klauwenhof (1, SMT).

Eenden tot roofvogels

De eerste *Smient* werd op 3 september in de Gebrande Kamp bij Middelaar opgetekend (HUS). Osen bleek, zoals wel vaker, de beste stek, met half december een aantal van 1.000 vogels (EVE). Op 3 december dobberden 70 *Krakeenden* op De Banen bij Nederweert (OVA). Een aardig aantal van 153 *Wintertalingen* zat eind oktober in de Deurnse Peel (NOO). *Pijlstaarten* waren extreem schaars dit najaar, met slechts drie meldingen. Het betrof steeds solitaire vogels: 9 oktober Romeinenweerd, 21 november Kerkeweerd, 13 december Milsbeek (SCW, VRE, HUS). *Zomertalingen* bleven tot 10 september aanwezig, toen vier exemplaren bij Koningssteen werden gezien (SMT). Van het grindgat te Oost-Maarland werden op 11 november drie

Krooneenden gemeld. Op de Klauwenhof, Maaseik zwom een vrouw op 28 december (BEL).

De zachte winter bracht niet écht veel *Tafeleenden* naar onze contreien (max. 2.600 te Oost-Maarland op 31 december, COJ). Voor de enige *Witoogeed* moest je op 5 december naar de grote plas bij Heel (EVE, LEP, REN). We ontvingen drie meldingen van *Toppereenden*: op 18 november 8 op de Pietersplas, Heugem, op 18 december één te Koeweide, Grevenbicht (SCL) en een dag later drie bij Osen (REN). Leuk was de *Eidereend* van 9 en 10 oktober te Negenoord, Stokkem (SCL, VRE, REN). Op de plas bij Heel zwommen er twee op 31 oktober (VRE). De *Ilseend* blijft een echte zeldzaamheid in het Limburgse. De jonge vogel van Klein-Vink, Arcen was bovendien slechts voor één waarnemer weggelegd (4 tot 8 november). De Pietersplas bij Heugem is een traditionele stek voor *Zwarte Zee-eenden*. Van 14 tot 18 november zaten er drie vogels (COJ), op 5 december nog één (ROJ). Te Negenoord, Stokkem zwommen er twee tussen 21 november en 5 december (VRE, REN), hetgeen enige uitwisseling doet vermoeden. Op de valreep konden we nog twee *Grote Zee-eenden* aan het bestand toevoegen en wel twee vogels op de kleine Annabeemdplas bij Heel (31 december, VRE). Eind december kon op de Klauwenhof, Maaseik een groep van 29 *Brilduikers* worden gadegeslagen (SMT). Vanaf 25 november tot het eind van het jaar werden 10 *Nonnetjes* gemeld. Op de Pietersplas, Heugem was 21 november een goede dag, met

5 *Middelste Zaagbekken* (CO), LEM). Liefhebbers van de *Rosse Stekelstaart* konden terecht op de Kerkweerd bij Stokkem waar van 10 tot 24 oktober een vogel rondzwierf (VRE, REN).

In september werden 32 trekkende *Wespendieven* doorgegeven, waarvan er 18 op de 12e over de Mulderskop, Mook vlogen (HUS). *Rode Wouwen* werden uitsluitend in oktober gezien; het ging in totaal om 24 vogels. Late *Bruine Kieken* vlogen op 12 en 25 november over respectievelijk de Lage Kuilen en De Banen bij Nederweert (DOE). De eerste *Blauwe Kiekendieven* passeerden op 10 september De Hopel, Kerkrade (SCA). Een leuk dagtotaal is op 16 oktober op de telpost Mulderskop, Mook geboekstaafd: 8 trekkers en een pleisteraar (HUS). Ook een dag later was daar spectaculaire roofvogeltrek te zien met 53 *Sperwers* en 349 *Buizerds* (HUS), een soort Klein-Falsterbo! Een echte *Ruigpootbuizerd*, een juveniele vogel, vloog op 27 oktober over het Sarsven, Nederweert (BSM).

Er werden zo'n 25 *Visarenden* doorgeseind. De laatste vogel pleisterde van 20 tot 22 oktober op De Hopel, Kerkrade (SCA). Dat het hebben van veel zitvlees beloond wordt, blijkt uit de waarnemingen van een langstreckende *Roodpootvalk* op 5 en 30 oktober op de Mulderskop, Mook (HUS). Ook elders in Nederland werden dit najaar zeer late Roodpoten gemeld. We kregen 26 Smellekens 'binnen'. In oktober zijn nog 4 *Boomvalken* gezien; de laatste vloog op 10 oktober over de telpost Mariahoop (LAH).

Rallen tot steltlopers

Een zeer late *Kwartel* is van 23 oktober op de Boshoverheide bij Weert doorgegeven. *Waterrallen* zijn uitsluitend in september en oktober gezien. Een goede stek was bijvoorbeeld de Deurnse Peel, met begin september drie vogels (NOO). De eerste *Kraanvogels* waren er op 16 oktober, toen 14 ex. pleisterden bij Ransdaal (LAA). Andere Kroenekrane kwamen op 1 en 3 november aan de grond, met resp. 19 stuks te Meijel (AER) en 8 bij Horickheide ten zuidwesten van de Grootte Peel (NOO). De beste trekdagen waren 10 en 11 november, met bijvoorbeeld op de 10e 625 beesten over Epen (BEL). Erg leuk is ook de Kraan die vanaf 12 december overwinterde in De Wetering bij Nederweert (DOE).

Door het zachte winterweer waren in december nog *Scholeksters* te vinden bij Osen en Stevensweert (REN, EVE). Een *Kleine Plevier* hield het tot 26 september bij Negenoord, Stokkem uit (SCL). Er werden niet meer dan 6 *Bontbekken* gemeld: 5 bij Meers en één bij Grevenbicht (DOL, SCL). Ook het aantal *Goudplevieren* hield niet over: 19 ex.. De 12 *Zilverplevieren*, die tussen 12 september en 4 oktober werden gezien, kunnen er daarentegen best mee door. 30 oktober was een aardige trekdag voor *Kieviten*, met 1.343 ex. over de Mulderskop en 1.500 over de Teverenerheide (HUS, QUA).

We konden maar 7 *Kleine Strandlopers* optekenen en je moest naar Itteren, Meers, Neer of de Deurnse Peel om ze op je na-

jaarslijst te kunnen bijschrijven (DOL, MAP, NOO). Voor *Krombekken* blijft Klein-Hanssum bij Neer dé plek: op 11 september twee en op de 26e één (VRE, LEP). Aardige groepen *Bonte Strandlopers* waren in september aanwezig te Meers (15, DOL) en Klein-Hanssum (16, LEP). Waar zijn de *Kemphanen* gebleven? We komen niet verder dan drie vogels te Klein-Hanssum op 18 september en één in de Deurnse Peel een dag later (MAP, NOO). Er zijn 14 *Bokjes* doorgegeven, waaronder een groepje van vier op De Locht, Kerkrade (11 oktober, BEL). Leuke groepen *Watersnippen* peuterden in september in de Grootte Peel (50, KOL) en Ingendael, Houthem (30, OVA). Op de telpost Mulderskop, Mook werd zowel op 30 oktober als 13 november een langstreckende *Houtsnip* genoteerd (HUS). Meer gebruikelijk waren de 7 pleisterende ex. die vanaf half oktober zijn opgeschreven. Een groep van 68 *Wulpen* pleisterde begin september in De Wetering bij Nederweert (DOE). Merkwaardiger is de groep van 32 *Tureluurs* die op 15 november over het IJzerenbos te Susteren vloog (BRI). Een andere interessante trekwaarneming komt uiteraard van de Mulderskop, Mook waar op 12 september 17 *Groenpoten* onderweg waren (HUS). Een late vloog op 27 oktober over Grevenbicht (SCL). Langs de Niers bij Milbeek dribbelde op 27 december nog een *Oeverloper* (HUS). Vanaf diezelfde datum overwinterde een exemplaar op het zwerfviul langs de Pietersplas, Heugem (COJ).

Meeuwen tot spechten

De enige *Zwartkopmeeuwen* waren voorbehouden aan de schrijvers van deze rubriek: op 24 september een adult over het Julianakanaal bij Grevenbicht (SCL) en op oudjaarsdag een tweedewinter op de Maas bij de Pietersberg (COJ). Een jonge *Dwergmeeuw* vloog op 22 september over het grindgat van Oost-Maarland (OVA) terwijl daar op 15 oktober een vogel foerageerde op insecten boven een doornstruweel (COJ). Op hetzelfde grindgat sliepen half november minstens 7.500 *Kokmeeuwen* (COJ). Een slaaplaatstelling bij de Oolderplas te Herten resulteerde op 30 oktober in 4.000 *Kokmeeuwen*, 300 *Stormmeeuwen*, 30 *Kleine Mantels*, 500 *Zilvermeeuwen* en 5 *Mediterrane Geelpootmeeuwen* (SCL). De grootste aantallen Mediterrane werden in het zuidelijk Maasdal in september waargenomen met maxima van 35 ex. bij Negenoord, Stokkem en 35 ex. op de Pietersplas bij Heugem (SCL, COJ, BEL). Op de slaapplaats van Reinderslooi/ Klein Vink zouden in oktober 50 tot 100 Geelpootmeeuwen geteld zijn (JAE). De aantallen *Pontische Meeuwen* waren in het zuidelijke Maasdal in de loop van december het hoogst (bijvoorbeeld 31 december ca. 15 ex., Pietersplas, COJ), terwijl in Noord-Limburg al begin september vele 10-tallen vogels zouden zijn geteld (JAE). Na een aantal malen vals alarm in september en oktober zat op 5 en 6 november bij Reinderslooi naar verluidt een goede (onvolwassen) *Baltische Mantelmeeuw* (JAE). Tussen eind september en begin ok-

tober piekten de aantallen *Kleine Mantels* op bovengenoemde meeuwenplas. Er zaten er niet minder dan 3.500-4.000! Op 12 november werd een nieuw Limburgs record *Grote Mantelmeeuwen* gevestigd en wel minimaal 11 ex. bij Reinderslooi (JAE). De laatste *Zwarte Sterns* van dit najaar vlogen bij Meers (21 september, 1 ex., DOL) en bij de Bichterweerd tegenover Grevenbicht (26 september, 3 ex., VRE).

Favoriet bij veel trekkliefhebbers blijft toch wel de *Houtduiventrek*. Deze keer was het vooral op 16 oktober genieten geblazen toen er bij Mariahoop ca. 48.000 overtrokken (REN e.a.) en bij Grevenbicht minimaal 13.000 (SCL). Op 18 oktober bleef de teller steken op bijna 10.000 ex. bij Mariahoop (REN e.a.) en bij precies 24.600 ex. bij Kerkrade (SCA). De laatste *Zomertortel* nam op 21 september afscheid van onze omgeving (QUA), terwijl de laatste *Koekoek* van deze eeuw op 12 september bij Molenhoek werd uitgezwaaid (HUS).

Na herhaalde geboorteberichten over *Oehoe's* deze keer een overlijdensbericht. Op 2 september kwam een jonge Oehoe dodelijk in aanvaring met een prikkeldraad bij Bemelen (MEK). De vogel is nu in opgezette toestand te bezichtigen in het Natuurhistorisch Museum te Maastricht. Van de *Velduil* bereikten ons twee waarnemingen. Eenmaal stootte de hond van een trekteller op 18 september een rustende vogel op uit een bietenveld bij Mariahoop (SWI, EVE e.a.), terwijl op 28 oktober één *Velduil* werd gesignaleerd bij Ohé en Laak (VEE).

Een trekteller bij Kerkrade dacht vast op 25 september de laatste 2 *Gierzwaluwen* van Limburg te zien passeren (SCA), maar de echte allerlaatste bleek Limburg pas een maand later (23 oktober) bij Mulderskop te verlaten (HUS). Na een tijdje komer en kwel lijken er nu weer betere tijden aangebroken te zijn voor de *Ijsvogel* getuige de 30 waarnemingen in september, 34 in oktober, 22 in november en 13 in december.

Op 11 september werd een overvliegende *Bijeneter* gehoord bij Ooijen (JAE). Een *Draaihals* verbleef op 8 september bij Mariahoop (EVE).

Leeuweriken tot lijsters

Op de telpost bij Kerkrade werd op 12 oktober het fraaie aantal van 72 *Boomleeuweriken* geturfd (SCA). Het aantal doortrekkende *Veldleeuweriken* stelde dit najaar niet veel voor. Het maximum was ruim 1.000 vogels over Mulderskop op 30 oktober (HUS). Dit gemis in aantal werd op laatstgenoemde telpost echter weer gecompenseerd door een overtrekkende *Strandleeuwerik* op 5 oktober (HUS).

Een berichtje voor de statistici onder ons over de laatste zwaluwen van deze eeuw: *Oeverzwaluw* 3 oktober (Mulderskop, HUS), *Huiszwaluw* 12 oktober (Mariahoop, REN) en *Boerenzwaluw* 19 oktober (Mariahoop, LAH).

Vanaf 15 oktober werden her en der *Waterpiepers* opgemerkt. In de tweede helft van december zaten 20-30 vogels op Koe-

weide, Grevenbicht (SCL). Een kiene trekteller op de telpost Mulderskop pikte het afgelopen najaar twee maal een overtrekkende *Oeverpieper* mee; eenmaal op 6 oktober en eenmaal 11 oktober (HUS). Leuk is verder de melding van een *Noordse Kwikstaart* op 1 september bij Kerkrade (SCA) maar de waarneming van een *Pestvogel* op 28 november bij Susteren is toch weer net een tikkeltje leuker (SMT).

Na een lange periode zonder waarnemingen kunnen we u gelukkig weer eens een *Waterspreeuw* voorschotelen en wel langs de Jeker in Maastricht op de 11e van de 11e (JAS).

Late (en/of overwinterende) *Zwarte Roodstaarten* zaten op 14 november bij Herkenbosch (KOL) en op 26 november in Maastricht (COJ). Dit geldt ook voor de *Roodborstapuiten* op 11 en 14 december bij Mariahoop respectievelijk Blerick (EVE, SCW).

Een van de meest spectaculaire uitsmijters van deze eeuw was toch wel het vrouwtje *Bonte Tapuit* dat door moeder en kind (of andersom) tijdens een klein ommetje werd ontdekt langs een druk bedrijventerrein bij Nederweert. Vader kwam er aan te pas om de soort definitief op naam te brengen waarna half Nederland kon komen genieten van deze uitermate makke vogel (LIN, PAH e.v.a.).

Zangers tot gorzen

Niet te versmaden waren de 6 waarnemingen van *Beflijsters* bij Grevenbicht (SCL), Mulderskop (HUS), Mariahoop (REN), Margraten (OVA) en de Groote Peel. Het maximum werd wederom bij Mulderskop vastgesteld en wel 9 ex. op 5 oktober. De kop van Noord-Limburg blijkt eveneens zeer goed te zijn voor doortrekkende *Koperwieken*. Dit jaar werden op 5 oktober 2.260 en op 6 oktober bijna 3.000 trekkers geteld (HUS).

Van bijna een zelfde orde als de *Bonte Tapuit* is de waarneming van een (zeer late) *Waterrietzanger* bij Meers op 7 oktober (DOL e.a.). Op deze datum en op 9 oktober werden hier bovendien nog late *Bosrietzangers* in de dichte ruigte opgespoord (SCL, BEL e.a.). Eveneens laat mag je de *Grasmus* van 5 oktober (Wijlre, OVA) en de *Zwartkoppen* bij Belfeld en Tegelen op 9 en 30 november noemen (MAP).

Op 23 oktober vlogen maar liefst 11 *Baardmannen* over de Boshoverheide. *Witkopstaartmezen* doken op 31 oktober op bij Eygelshoven en op 10 november bij Kerkrade (SCA).

Zes waarnemingen van *Buidelmezen* tussen 18 september en 26 oktober bij de Eysderbeemden (COJ), Kerkrade (SCA), Blerick (SCW), Grevenbicht (SCL) en Brunssum (QUA) duiden op enige doortrek.

Van de ene op de andere dag gingen flink wat *Gaaien* op stap. Op 18 en 19 september peddelden 73 en 96 vogels over Mariahoop (EVE) en tot en met 7 oktober werden van diverse andere locaties tientallen *Gaaien* gemeld. Daarna werd het opmerkelijk rustig. Met de stroom *Gaaien* kwamen ook twee *Notenkraakers* mee; één exemplaar vloog op 19 september over de, zo

langzamerhand befaamde, Mulderskop en één bij het Gelderse Malden op 7 november (HUS).

Op 28 oktober trok een indrukwekkend front van naar schatting 10.000 *Spreuwen* over Mariahoop naar hopelijk betere oorden (LAH). Nu we het toch over grote aantallen hebben willen we u de toptrekdagen van *Vinken* niet onthouden, zoals 1.572 en 1.298 op 5 en 12 oktober over Mariahoop (REN) en 2.039, 3.676 en 2.156 op 6, 11 en 13 oktober over Mulderskop (HUS). De influx van *Sijzen* die al in juli en augustus merkbaar was zette in de loop van september en oktober duidelijk door. De aantallen waren echter niet spectaculair groot te noemen (maximum 484, 12 oktober, Mariahoop, REN). Het hele najaar leverde zegge en schrijve één waarneming op van de *Frater* en wel op 13 november twee exemplaren over telpost Mulderskop (HUS). *Kruisbekken* deden het met 70 meldingen duidelijk beter. Vooral vanaf eind september en tot ver in november werden per dag soms tientallen exemplaren gezien met als maximum 126 overtrekkend en 20 ter plaatse bij Mulderskop op 26 oktober (HUS). De telpost Mulderskop had dit najaar het alleenrecht op *Ijsgorzen*. De soort werd hier vier keer vastgesteld en wel op 25 september en op 16, 17 en 30 oktober (HUS).

De wanhopige poging om de Hamster voor Limburg te behouden heeft gelukkig zijn positieve kanten voor vogels. Daar waar akkers niet worden geoogst zijn vaak belangrijke aantallen zangvogels te vinden. In november waren de hamsterpercelen bij Heer interessant voor ca 150 *Geelgorzen*, 75 *Kneus* en 75 *Veldleeuweriken* (CO), (SCL).

Ortolanen werden alleen gezien op de telposten Mulderskop en Mariahoop op 4, 11 en 12 september (HUS, EVE).

Met de melding van een ontsnapte en maffe *Masked Lapwing* van 22 tot en met 25 september langs de Maas bij Grevenbicht (SCL) besluiten we deze laatste waarnemingenrubriek van dit millennium

Waarnemerscodes:

AER: B. Aerts, **BEL:** M. Berlijn, **BNS:** G. Boonstra, **BRI:** F. van den Brink, **BSM:** N. Bosmans, **COJ:** J. van der Coelen, **DOE:** H. Doensen, **DOL:** M. Dolmans, **EVE:** P. Evers, **HUS:** F. Hustings (tevens trektelepost Mulderskop, Mook, diverse tellers), **JAE:** J. Jansen, **JAS:** S. Jansen, **KUR:** G. Kurstjens, **KLO:** H. Kloosterboer, **KOL:** L. Koster, **LAA:** H. van de Laar, **LEM:** K. Lemmens, **LEP:** P. Lemmens, **LEU:** J. Leunissen, **LAH:** H. Laugs, **LIN:** F. Linsen, **MAP:** H. Maeghs, **MEK:** M. Merken, **NOO:** B. van Noorden, **OVA:** A. Ova, **PAH:** R. Pahlplatz, **PAL:** P. Palmen, **POC:** C. Poolen, **QUA:** J. Quaedackers, **REN:** N. Reneerkens (tevens diverse tellers telpost Mariahoop), **ROJ:** J. Roemen, **SCA:** N. Schaafstra, **SCL:** R. Schols, **SCW:** W. Scheres, **SMT:** J. Smeets, **SWI:** H. Swinkels, **VEE:** W. de Veen, **VRE:** J. Vreken.

Ran Schols en Jo van der Coelen, Vogelarchief Limburg, p/a Natuurhistorisch Genootschap in Limburg, Postbus 882, 6200 AW Maastricht. E-mail: schols.burmanje@worldonline.nl

VAN DE REDACTIE

De maanden rond de eeuwwisseling stonden bij Limburgse Vogels in het teken van verandering. Zowel op redactioneel gebied, als voor de lezer meer opvallend, vormgevingsgebied, zijn er wijzigingen te melden. Twee redactieleden van het eerste uur, Frans Schepers en Boena van Noorden, namen na een respectabel aantal jaren afscheid van de redactie. Zonder hen zou het blad niet zijn geworden wat het nu is. Beiden zullen ze ongetwijfeld nog regelmatig iets van zich laten horen (of lezen) op Limburgs vogelgebied. Eén van de eerste klussen waaraan ze bezig zijn is het realiseren van de Limburgse Avifauna!

De redactie wordt nu versterkt door Paul de Winden, die bij de lezers al bekend kan zijn vanwege zijn rol als (tijdelijk) coördinator van de broedvogelkarteringen langs de Maas. Een extra redactielid zou welkom zijn... dus als er lezers zijn die gemotiveerd willen meehelpen met het bijeen sprokkelen van artikelen, assisteren van schrijvers, of doorlezen van teksten, schroom niet om daar één van de huidige redactieleden op aan te spreken.

Ook Mignon van Seggelen heeft haar belangrijke taak als beheerder van de abonnementenadministratie beëindigd. Haar werk wordt overgenomen door Okje Weinreich. Overigens blijkt een aantal abonnees hun bijdrage voor het blad voor het jaar 2000 nog niet te hebben voldaan; de redactie hoopt dat zij hiertoe snel overgaan (informatie op de binnenzijde van de voorpagina). De abonnementenadministratie heeft immers ook graag een rustige baan.

Frans, Boena en Mignon zijn we dank verschuldigd voor hun inzet in de afgelopen jaren, en Paul en Okje willen we welkom heten binnen het Limburgse Vogels team.

Voor de lezers opvallender: de vormgeving van het blad is veranderd. Het bestuur van het Natuurhistorisch Genootschap en de redactie van Limburgse Vogels hebben besloten met een andere vormgever, Graatsma & Bruystens en een andere drukker, Valkdruk, in zee te gaan. Kostenoverwegingen spelen hierbij een belangrijke rol. De overstap maakt het mogelijk om de prijs van het blad op een aanvaardbaar peil te houden. Een geringe prijsverhoging met ingang van 2001 blijft nodig, maar deze zal naar verwachting niet meer dan ongeveer een riks bedragen. En dat terwijl het abonnementsgeld de laatste jaren op een constant peil gehouden kon worden. Deze laatste verandering zal in het volgende nummer verder worden gepresenteerd. Overigens blijkt een aantal abonnees hun bijdrage voor het blad voor het jaar 2000 nog niet te hebben voldaan; de redactie hoopt dat zij hiertoe snel overgaan (informatie op de binnenzijde van de voorpagina).

Nu hoopt de redactie dat ze zich verder een aanzienlijk deel van haar tijd met veranderingen in de vogelwereld mag bezighouden, dat is immers een belangrijk doel van Limburgse Vogels.

Projecten

BROEDVOGELONDERZOEK SOVON

SOVON, Afdeling Monitoring, A.J. van Dijk,
Rijksstraatweg 178
6573 DG Beek-Ubbergen
Tel. 024-6848111

DISTRICTSCOÖRDINATOREN LIMBURG

District Noord-Limburg

DC: vacant
Atlas DC: F. Hustings, Promenade 159
6581 BZ Malden, tel. 024-3587274

District Zuid-Limburg

DC: J.-J. Bakhuizen, Jekerstraat 10
6211 NT Maastricht, tel. 043-3257523
Atlas DC: A. Ovaa, In de Molt 112
6269 EJ Margraten, tel. 043-4581781

PUNT TRANSECT TELLINGEN (PTT)

SOVON, t.a.v. A. Boelen, adres (zie boven)

WATERVOGELTELLINGEN

Coördinator Limburg:

T. Cuypers, Wilhelminalaan 26
6107 AK Stevensweert, tel. 0475-551579

BEKENTELLINGEN ZUID-LIMBURG

L. Bakker, Van Heinsberglaan 15
6301 VH Valkenburg, tel. 043-6016882

DWAALGASTEN EN ZELDZAAMHEDEN (DBA/CDNA)

Inlichtingen, contactpersoon:

M. Berlijn, Wilhelminastraat 9
6285 AS Epen, tel. 043-4552511

WERKGROEP VOGELARCHIEF

Waarnemingen insturen naar:

Natuurhistorisch Genootschap,
Werkgroep Vogelarchief,
Postbus 882, 6200 AW Maastricht

Informatie: R. Schols, Houtstraat 37
6127 EB Grevenbicht, tel. 046-4859590

Soortonderzoeken

KERKUIL

Provinciale coördinator: vacant

Coördinator Noord-Limburg: R. Bovee
Hackfoirtstraat 25, 5975 XN Sevenum
tel. 077-4672253

Coördinator Midden-Limburg: L. Verbeek
Schepelstraat 13, 6077 GK St. Odiliënberg,
Tel. 0475-534391

Coördinator Zuid-Limburg: P. Steijnen
Houterend 17, 6171 CP Stein
tel. 046-4332155

OEVERZWALUW

J. Willems, Bellenkampweg 57
6438 KE Oirsbeek
tel. 046-4422607

HUISZWALUW

W. Hamers, Varenarf 144
6413 LC Heerlen
tel. 045-5216615

ROEK

Kolonietellingen: J. Ummels, Essendijk 15
6243 BH Geulle
tel. 043-3645606

KLEINE ZWAAN

Slaapplaatstellingen: E. van Asseldonk,
Langen Dries 7, 6049 KS Herten

COÖRDINATIE BROEDVOGELONDERZOEK MAASDAL

G. Kurstjens en M. van der Weiden
p/a SOVON Beek-Ubbergen, adres zie boven

CONSULENT VOGELBESCHERMING

Regio Zuid en Oost Nederland

Toon Voets, Postbus 591, 5000 AN Tilburg
tel. 013-5356225

LIMBURGSE VOGELS

Jaargang 11, nummer 2, mei 2000

ARTIKELEN

- 1 De Slechtvalk: tien jaar broedvogel in Limburg
- 6 De Middelste Bonte Specht als broedvogel in Limburg: definitief gevestigd?
- 13 Meeuwen in Noord-Limburg, 1995-1999

BIJZONDERE WAARNEMINGEN

- 24 Bonte Tapuit bij Nederweert in november 1999: nieuw voor Limburg
- 26 Een grote groep Witwangsterns nabij Maastricht in mei 1999

VOGELWAARNEMINGEN

- 27 Aflevering 14, september tot en met december 1999 (Ran Schols & Jo van der Coelen)

OPROEPEN EN MEDEDELINGEN

- 32 Van de redactie

